

**İSLAM MİRAS HUKUKUNDA ZEVİ'L-ERHÂM
YOLUYLA MİRASÇILIK**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ**

Büşra CANBAZ

**Danışman
Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK**

İSLAM MİRAS HUKUKUNDA ZEVİ'L-ERHÂM YOLUYLA MİRASÇILIK

Büşra CANBAZ

Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ağustos 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
1. İSLAM MİRAS HUKUKU	15
1.1. İslam Miras Hukukunun Kaynakları	15
1.1.1. Kur'an-ı Kerim	15
1.1.2. Sünnet.....	15
1.1.3. Sahabe Uygulaması.....	16
1.1.4. Kıyas.....	17
1.2. İslam Miras Hukukunda Vârisler	18
1.2.1. Ashab-ı Ferâiz	18
1.2.2. Asabe	18
1.2.2.1. Asabe-i Nesebiyye	19
1.2.2.2. Asabe-i Sebebiyye	21
1.2.3. Ashab-ı Red	21
1.2.4. Zevi'l-Erhâm	23
1.2.5. Mevle'l-Muvalat	23
1.2.6. Mukarrun leh bi'n-nesebale'l-ğayr (Başkası Üzerine Nesebi İkrar Edilen Kimse).....	23

1.2.7. Mûsâ leh bimâ zâde ale's-sülüs (Kendisine 1/3'den fazla vasiyet edilen kimse).....	24
1.2.8. Beytü'l-Mal (Hazine, Devlet)	24
1.3. İslam Miras Hukukunda Meseleler.....	25
1.3.1. Avliye.....	25
1.3.2. Âdile	26
1.3.3. Reddiye.....	26
1.3.4. Hacb	27
1.3.4.1. Hacb-i Hirman	27
1.3.4.2. Hacb-ı Noksan	28
1.4. İslam Miras Hukukunda Ashâb-ıFerâiz.....	29
1.4.1. Baba.....	29
1.4.2. Dede (Babanın Babası ilâ nihaye Babası)	30
1.4.3. Anabir Kardeşler	30
1.4.4. Koca.....	31
1.4.5. Karı.....	31
1.4.6. Kız.....	31
1.4.7. Oğlun Kızları.....	31
1.4.8. AnaBaba bir Kız Kardeşler	32
1.4.9. Baba Bir Kız Kardeş.....	32
1.4.10. Ana	32
1.4.11. Nine	33
2. ZE'VİL-ERHÂM YOLUYLA MİRASÇILIK	34
2.1. Zevi'l-Erhâm'ın Tarifi.....	34
2.2. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçılığı Konusunda İhtilaflar	34
2.2.1. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçılığını Kabul Etmeyenlerin Delilleri	37
2.2.2. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçılığını Kabul Edenlerin Delilleri.....	38
2.3. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçı Olabilmesi İçin Gerekli Şartlar	41
2.4. Zevi'l-Erhâm'ın Şubeleri	41
2.4.1. Birinci Sınıf Zevi'l-Erhâm	43
2.4.2. İkinci Sınıf Zevi'l-Erhâm	44
2.4.3. Üçüncü Sınıf Zevi'l-Erhâm	44
2.4.4. Dördüncü Sınıf Zevi'l-Erhâm	45

2.5. Zevi'l-Erhâm'ın Vâris Olma Biçimi.....	45
2.6. Zevi'l-Erhâm'ı Vâris Kılma Şartları.....	46
2.6.1. Ehl-i Rahîm Usûlü.....	46
2.6.2. Ehl-i Tenzîl Usûlü (İndirgeme Taraftarları)	47
2.6.3. Ehl-i Karâbe Usûlü (Yakın Akrabalık Taraftarları).....	48
2.6.3.1. Halaların, Dayıların ve Teyzelerin Mirası.....	57
2.6.3.2. Çocukların Çocuklarının Mirasını Paylaştırma	57
2.6.3.3. Fasid Dedeler ve Fasid Ninelerin Mirası	60
SONUÇ	67
KAYNAKÇA.....	69
TABLolar LİSTESİ	72
ÖZGEÇMİŞ	73

TEZ ONAY SAYFASI

Büşra CANBAZ tarafından hazırlanan “İSLAM MİRAS HUKUKUNDA ZEVİ’L-ERHÂM YOLUYLA MİRASÇILIK ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK
Tez Danışmanı, İslami Sigortacılık Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 19.08.2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu) **İmzası**

Başkan : Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK (MÜ)

Üye : Doç. Dr. Ömer Faruk HABERGETİREN (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Huzeyfe ÇEKER (NEÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Büşra CANBAZ

İmza :

ÖNSÖZ

İslam miras hukukunun gerek hükümlerinin Kur'an'da açıkça belirlenmiş olması, gerekse çeşitli miras hukuk sistemlerinden farklı özellikleri ve Müslümanların toplumsal hayatındaki yeri açısından İslam hukukunda özel bir yeri bulunmaktadır.

Allah Teala kadını toplumda hep değerli kılmış, haklarını ayetlerle belirlemiş ve konusunu ele aldığımız miras alanında da kadının haklarını ayrıntılı bir şekilde bildirmiştir. “Zevi'l-erhâm Yoluyla Mirasçılık” adlı bu tezde “zevi'l-erhâm” denince ashâb-ıferâiz ve asabe dışında kalan kadın akrabalar yada kadın aracılığıyla oluşan erkek akrabalar akla gelir. Bu grubun mirasçılığı sahabe döneminden günümüze kadar farklı yorumlanmış ve bir görüş birliğine varılamamıştır. Bu çalışmada miras hukuku ile ilgili eserler üzerinden bilgiler verilecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde miras ile alakalı bilinmesi gereken temel bilgilere çok fazla ayrıntıya girmeden yer verilmiştir. İkinci bölümünde ise zevi'l-erhâm ile alakalı yazılmış müstakil bilgiler harmanlanarak sahabe döneminden bu zamana kadar uygulanmış yöntemler ele alınmıştır.

Bu çalışmayı ele alma noktasında öncelikle beni yönlendiren ve bu konuda araştırma yaparken miras noktasında bilgilendiren gerektiği bilincine ulaştıran sayın danışmanım Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK'e teşekkürlerimi sunarım. Görüş ve katkılarıyla jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Huzeyfe ÇEKER ve Doç. Dr. Ömer Faruk HABERGETİREN'e teşekkür ederim. Yüksek lisans dönemi içerisinde dünyaya gelen iki güzel evladımın bakımının zorluklarına rağmen benden desteklerini esirgemeyen başta eşim, annem, kayınvalidem ve diğer aile üyelerime de minnettarım. Tez yazım aşamasında beni teknik anlamda bilgilendiren ve düzeltme noktasında destek olan Hümeyra GÜLEÇ ve Müberra TAŞKAN'a da teşekkür ederim.

Büşra CANBAZ

Karabük 2022

ÖZ

Bu çalışmada, İslam miras hukuku içerisinde “zevi’l-erhâm” denilen akraba grubunun mirasa hak sahibi olup olmaması noktasındaki görüşler ve bu görüşleri destekleyen deliller ele alınmıştır. Zevi’l-erhâm konusunda Kur’an-ı Kerim’de hüküm niteliğinde bir ayet yoktur. Âlimlerin çoğu, akrabanın vefat edene diğer Müslümanlardan daha yakın olduğunu vurgulayan ayetleri ve Peygamberimizin uygulamalarını da delil kabul ederek bu grubun mirasa daha layık olduğu yönünde ittifak etmişlerdir. Buradan hareketle çalışmanın birinci bölümünde, miras hukukunun tanımı, terike üzerinde hak sahibi olan varisler, miras hukukunda meseleler ve ayet ve hadislerle sabit olan ashâb-ı ferâizin hisseleri ayrıntıya girmeden öz bir şekilde anlatılmıştır. Bu hisseler, örnek problemlerle açıklanma gereği duymaksızın sadece kimlerin hangi durumda ne oranda mirastan pay alabilecekleri belirtilmek amacıyla açıklanmıştır. İkinci bölümde ise zevi’l-erhâmın sözlük ve terim anlamından başlayarak bu mirasçıların kimler olduklarından, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında böyle bir gruba miras verilip verilmediğinden, bu grubun mirasçılığını kimlerin kabul edip kimlerin etmediğinden gerekçeleriyle bahsedilmiştir. Çalışmada özel olarak zevi’l-erhâm’ın mirasçılığını kabul edenlerin görüşleri ele alınmış, kabul etmeyenler azınlıkta olduğu için bu grubun uygulamaları sadece bilgi amaçlı zikredilmiştir. Ehl-i karâbe ve ehl-i rahim arasındaki miras paylaşımının daha iyi anlaşılması için çalışmanın sonuna bir tablo eklenmiştir. Değerlendirmeler sonucunda da mirası almaya en layık olan grubun ehl-i karâbe (yakın akrabalar) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Miras; Ashâb-ı ferâiz; Asabe; Terike; Zevi’l-erhâm; Beytü’l-mâl

ABSTRACT

In this study, the views on whether the distant kindred called *dhaw al-arham* in the Islamic law of inheritance has the right to inheritance, and the evidence supporting these views are discussed. In the first chapter, the definition of inheritance law and its terminology are introduced, and then the shares of *ashab al-faraid* (the quota-heirs), specified in the Qur'anic verses and the hadiths, are briefly explained. These allocated shares are elucidated only in order to indicate who is eligible for a share from the inheritance in which case and in what proportion, without speaking on the sample situations. In the second part, after presenting the lexical and terminological meaning of *dhaw al-arham*, the following are discussed: the members of *dhaw al-arham*, whether such a group was entitled to inheritance during the era of the Prophet, the scholars in favor of their entitlement and those against it, the justifications of the favorable and unfavorable scholars. In the study, the opinions of the scholars in favor of their eligibility are dealt with, and since those against their heirship are few, they are only mentioned without detail.

Keywords: Inheritance; *Ashab al-faraid* (the quota-heirs); *Asabah* (residuaries); *Tarika*, *dhaw al-arham*; Bait al-mal

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	İslam Miras Hukukunda Zevi'l-Erhâm Yoluyla Mirasçılık
Tezin Yazarı	Büşra CANBAZ
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	19.08.2022
Tezin Alanı	Temel İslam Bilimleri
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	75
Anahtar Kelimeler	Miras; Ashâb-ı ferâiz; Asabe; Terike; Zevi'l-erhâm; Beytü'l-mâl

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Heirdom Through Being a Member of <i>Dhaw al-Arham</i> in Islamic Law of Inheritance
Author of the Thesis	Büşra CANBAZ
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Murat ŞİMŞEK
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	19.08.2022
Field of the Thesis	Basic Islamic Science
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	75
Keywords	Inheritance; Ashab al-faraid (the quota-heirs); Asabah (residuaries); Tarika, Dhaw al-arham; Bait al-mal

KISALTMALAR

- b** :Bin, (oğlu)
B : Bakiye
b.y. : Basım yeri yok
ev. : eviren
ed. : Editör
H.z. : Hazreti
nşr. : Neşreden
r.a. : Radıyallahu anh
s.a.v. : Sallallahu aleyhi ve sellem
thk. : Tahkik eden
TDV. : Türkiye Diyanet Vakfı
v.dđr. : Ve diğerleri

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Fıkıh, İslam dininin ibâdât, muamelat, ukubat ve ferâiz kısmını ele alan bir ilimdir. Araştırmamızın konusunu da içinde barındıran ferâiz ilmi vefat edenin geride bıraktığı malı ile ilgilenir. Bir kimse öldüğünde öncelikle malından cenaze ve defin işlemleri karşılanır. Varsa borçları ödenir. Vasiyet ettiği bir kişi ya da kurum varsa belli bir orandan sonrası mirasçılarının onayıyla yerine getirilir ve en sonunda mirası ashab-ı ferâiz ve asabe arasında paylaştırılmak üzere ele alınır. Şayet bu iki gruptan geride kimse bulunmazsa bu kişilere zevi'l-erhâm denilir ve bunlar tek başlarına bulduklarında mirasın tamamına hak sahibi olurlar.

Hz. Peygamber (s.a.v.) ferâiz ilmi hakkında “ilmin yarısıdır”¹ diyerek ve “ümmetimin üzerinden ilk çekip alınacak ve ilk unutulacak ilim odur”² diyerek bu ilmin önemini daha birçok hadislerinde zikretmiştir.

Zevi'l-erhâmın mirasçılığı hususunda Kur'an-ı Kerim'de bir hüküm bulunmamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) de hala ve teyzenin mirasçılığı hususunda Allah'tan bir hüküm beklemiş ve bu konuda bir ayet inmediği için bu iki kişinin mirastan belirli bir hisse olarak pay alamayacağını bildirmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu açıklamasından maksat ashâb-ı ferâiz olarak zikredilen hissedarlar gibi belirli bir hisse sahibi olmamalarıdır.

Peygamberimizin vefatından sonraki dönemde ortaya çıkan miras paylaşımı meselelerinde sahabe miras ayetlerini dikkate alarak kıyas metodunu kullanmıştır. Zevi'l-erhâm olarak zikrettiğimiz akrabaların içerisinde kimlerin mirasa daha layık olduğu hususunda farklı görüşler ortaya konulmuştur.

İlgili başlık altında zikrettiğimiz hadisler de gösteriyor ki Hz. Peygamber (s.a.v.), vefat edenin mirasçıları arasında ashâb-ı ferâizden bir akrabası yok ise geride kim kalmışsa yakınlık bakımından en yakın olana mirası vermiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) “*Dayı, vârisi olmayanın vârisidir*”³ hadisi bize bu noktada bilgi vermektedir.

¹ İbn Mâce, *Sünen* (Kahire: Dâru'r-Ris'âletü'l-Âlemiyye, 1430) “Ferâiz” (No. 2719).

² Dârimî, *Müsned*, nşr. (Riyad:Dâru'l-Muğnî, 1412) “Feraiz”, 227 (No. 2534)

³ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnavut-Muhammed Kamil Karabeleli (y.y.: Dâru'r-Risâle el-Âlemiyye, 2009) “Ferâiz” 8.

Diğer hadisleri ve sahabenin uygulamalarını da inceleyecek olursak, ashâb-ı ferâiz ve asabe dışındaki yakın akrabaların da mirasa hak sahibi olduklarını görmüş oluruz.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın amacı zevi'l-erhâm olarak zikredilen ashab-ı ferâiz ve asabe dışındaki mirasçılarının, mirastan hak sahibi olup olmama noktasında fakihler arasındaki görüş farklılıklarını ortaya çıkarmaktır. Bu sebeple çalışmada zevi'l-erhâmın mirasçılığını kabul edenler ve kabul etme sebepleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Günümüzde vefat edenin miras taksimi devlet bünyesinde var olan medenî kanuna göre taksim edilmektedir. Bununla birlikte İslam miras hukukunda rızai ve kazai taksim bulunmaktadır. Dolayısıyla aralarında cenin, çocuk, gaib, mefkud ve mecnun gibi mahcurlar olmadığı sürece vârisler kendi aralarında anlaşarak istedikleri şekilde mirası taksim edebilirler. Yine müslüman bireylerin İslam hukuku çerçevesinde miraslarını taksim etmeleri beklenmektedir.

Miras, ashab-ı ferâiz ve asabeden birileri olduğunda bu iki gruba paylaşılır. Eğer bu iki gruptan bir kimse yoksa murisin yakın akrabalarına ulaşılmaya çalışılır. Bu gruptaki kişiler de murise yakınlık dereceleri dikkate alınarak mirasa hak sahibi olabilirler. Hangi grupların mirası almada öncelik sahibi oldukları konusunda ulema farklı görüşler beyan etmiştir. Çalışmamız zevi'l-erhâmın mirasçılığını kabul edenleri ve kabul etme sebeplerini detaylı bir şekilde aktarmakla bu noktada önem kazanmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tezimizin hazırlık aşamasında ferâiz hakkında yazılmış Hanefî mezhebi çerçevesindeki klasik ve modern fıkıh kitapları incelenmiştir. Bu kaynakların dışında zevi'l-erhâm hakkında yazılmış arapça makaleler tercüme edilerek çalışmaya eklenmiştir.

Çalışma; giriş, iki ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümü araştırmanın konusu, amacı, önemi, yöntemi ile yararlanılan kaynak ve literatür taramasından meydana gelmektedir.

Birinci bölümde; ferâizin kavramsal çerçevesi, terike üzerindeki mirasçılarının hakları ve ferâiz ile alakalı terimler üzerinde ayrıntılı durulmuştur.

Araştırmanın temelini oluşturan ikinci bölümde zevi'l-erhâmın tanımı, ferâiz ilmi içerisindeki yeri zikredilmiştir. Bu grubun mirasçılığını kabul edenlerin ve etmeyenlerin gerekçeleri ayet ve hadisler dikkate alınarak incelenmiştir. Kabul edenlerin görüşleri çoğunluğu teşkil ettiğinden ve tercihe daha layık olduğundan çalışmamızda bu konu ayrıntılı ele alınmıştır. Hadisler Kütüb-i Sitte başta olmak üzere diğer hadis kitaplarından ilgili başlıklar incelenerek ele alınmıştır. Yazılmış arapça makaleler incelenmiş ve elde edilen veriler çeviri metodu ile çalışmamıza eklenmiştir.

Tez çalışması tüm bu veriler doğrultusunda zevi'l-erhâmın mirasa beytü'l-mal'den daha layık olduğu ve bu grubun tek başına bulunduğu mirasın tamamına hak sahibi olabileceği sonucuna varılarak sonuç bölümünde ifade edilmiştir

1. İSLAM MİRAS HUKUKU

1.1. İslam Miras Hukukunun Kaynakları

1.1.1. Kur'an-ı Kerim

İslam miras hukukunun ana kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an'daki mirasla ilgili ayetler bugünkü İslam miras hukukunun zeminini oluşturmaktadır. İslam miras hukukuyla ilgili Nisa Suresi'nin 11-12. ayetleri sahabilerden Cabir'in hasta yatağında Hz. Peygamber'e (s.a.v.)“malım hakkında ne yapayım?” diye sorması üzerine inmiştir. İslam miras hukukundaki terikenin taksimi genel hatlarıyla bu inen ayetler ile surenin sonundaki 176. ayet ile belirlenmiştir. Bakara Suresi'nin 180, 181, 182; Nisa Suresi'nin 7, 8; ve Enfal Suresi'nin de 75. ayetleri miras taksimi hakkında hükümlerde bulunmuştur. Zevi'l-erhâmın mirasçılığı konusunda Kuran'da doğrudan herhangi bir belirlemede bulunulmamıştır.

1.1.2. Sünnet

İslam miras hukukunun genel kaideleri ayetlerle belirlenmiş ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) uygulamaları yol gösterici olmuştur. Ferâiz ilminin önemi konusunda Hz. Peygamber'den (s.a.v.) bazı hadisler rivayet edilmiştir: “*Kur'an-ı öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz. Ferâizi öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz. Çünkü ben ölümlü bir kimseyim. Bu ilim de benden sonra yitecek. Öyle ki, iki kimse miras payları üzerinde anlaşmazlığa düşecekler de aralarındaki anlaşmazlığı çözecek bir kimse bulamayacaklar.*”⁴ Bu hadisi rivayet ederken İbn Mes'ud (r.a.) arkadaşlarına şöyle derdi. “Ferâizi öğreniniz. Hiç biriniz karşısına bir bedevi çıkıp da, ‘Sen muhacir misin? Ailemden biri öldü. Mirası nasıl paylaşılacak?’ diye sorduğunda ‘Bilmiyorum’ cevabı veren, sonra da bedevinin, ‘Sizin benden üstünlüğünüz ne? Kur'an'ı okuyor fakat ferâizi bilmiyorsunuz’ dediği bir kimse olmasın.”⁵

⁴ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. Fazl b. Behrâm b. Abdussamed Dârimî, *Müsned*, “Feraiz”, 227. Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer ed-Dârekutnî, *Sünen*, nşr. Müessesetü'r-Risale, (Beyrût: 1424) 4059. Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek 'alâ es-Sahihayn*, , (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411), 7951.

⁵ Şemsüleimme es-Serahsî, *el-Mebsût*, ed. Mustafa Cevat Akşit (İstanbul: Gümüşev, 2008) 29/181.

“İlim üçtür: Kur’an, Sünnet ve âdil fâriza.”⁶

“Kim Kur’an’ı bilir de ferâizi bilmezse yüzü bulunmayan bir taşta benzer.”⁷

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “İlmi öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz. Ferâizi de öğreniniz. Çünkü o ilmin yarısıdır. Ümmetimin arasından çekilip alınacak ilk ilim o olacaktır.”⁸

Sahabe bir araya geldikleri zaman üzerinde en çok muhabbet ettikleri ilim ferâiz ilmiydi. Onlar bu yüzden Hz. Peygamber’in (s.a.v.) övgüsüne layık olmuşlar ve bu özellikleri sebebiyle yetenekli oldukları konularda onun hadislerinde isim isim zikredilmişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

أَفَرُّوْكُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ أَبِي بِنِ كَعْبٍ وَ أَفَضَاكُمْ عَلَيَّ وَأَفَرَضُكُمْ زَيْدٌ وَأَعَلَّمَكُمْ بِالْحَلَالِ وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بِنِ جَبَلٍ

“Allah’ın kitabını en iyi okuyunuz Übey b. Ka’b, en iyi yargılama yapanınız Ali, en iyi ferâiz bileniniz Zeyd, haram ve helali en iyi bileniniz de Muaz b. Cebel’dir.”⁹

1.1.3. Sahabe Uygulaması

İslam miras hukuku alanında sahâbenin görüş ve uygulamaları büyük bir önem arz etmektedir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bu konudaki uygulamalarına aydınlatıcı nitelikte olmasının yanı sıra hakkında hüküm bulunmayan dedenin kardeşlerle birlikte bulunduğu mirası, zevi’l-erhâm ve avliyye gibi meseleler başta olmak üzere sahâbenin bu konulardaki uygulama ve içtihatları yol gösterici olmuştur. Miras meselelerinin bir kısmında ittifak ettikleri halde bir kısmında da ihtilaf ederek farklı içtihatlarda bulunmuşlardır. bu ihtilaflar “harka”¹⁰ meselesinde olduğu gibi bazen altı farklı görüşün ortaya çıkmasına sebep olmuştur.¹¹

⁶ Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, 3/306-307.

⁷Dârimî, *Sünen*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981) 738.

⁸ İbn Mace, “Ferâiz” 2(2719).

⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*,thk, Şuayb Arnavut-Âdil Mürşid (Müessesetü’r-Risale, 1421/2001) 21/406; İbn Mâce, “Ferâiz”1/107; Ebû İsa et-Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*,thk. BeşşarAvvâdMa’ruf, (Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslamî, 1996), “Menakıb”, 33.

¹⁰Serahsi, *el-Mebsut*, 29/190.

¹¹İsmail Bilgili, “İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 11/22 (Ekim 2013), 231.

Kur'an-ı Kerim'de miras ayetlerinin ayrıntılı bir şekilde yer alması, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), ferâiz ilminin öğrenilmesi ve öğretilmesine dair emir ve nasihatları, sahâbenin ve sonrasında gelen âlimlerin bu ilmi öğrenme noktasında büyük bir azim ile çalışmaları bizlere bu ilmin ne kadar kıymetli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle hakkında nass bulunmayan konularda âlimler sahabe uygulamalarını kendilerine örnek alarak ikinci bölümde üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulacak olan ze'vil-erhâmın mirasçılığı üzerinde farklı görüşler sunmuşlardır.

1.1.4. Kıyas

Ferâiz kitaplarının miras hukuku bölümleri ile müstakil telif edilmiş ferâiz eserlerinde, ferâiz ilminin kaynağının genellikle kitap, sünnet ve icmâ olduğu belirtilmekte, farz sahiplerinin hisselerinin belirlenmesinde içtihat ve özellikle de kıyasın geçersiz olduğu yer almaktadır. Daha çok Hanefi fıkıh kitaplarında yer alan bu yaklaşım, ferâiz ilminde ta'lil yani meseleyi illet tespitiyle çözüme kavuşturma yoluna gidilemeyeceği kanaatini doğurmaktadır. Bu da bizi, ferâiz ilminin illetin bilinemediği ve bu sebeple hükmün illete bina edilemediği için aklın hükmü belirlemede etkili olmadığı ibadetler gibi taabbüdi konular içerisinde mütalaa edilmesi sonucuna götürmektedir.¹²

Fıkıh ilminde hüküm çıkarma yöntemleri arasında en çok bilinen ve kullanılan kıyas, hakkında hüküm bulunan hukuki ve ameli bir konunun hükmünü, aralarındaki ortak illet sebebiyle hakkında hüküm bulunmayan hukuki ve ameli bir meselede tatbik etmektir. Buna göre kıyasın ana unsuru illet yani nassların ta'lilidir. Hanefiler de dahil İslam hukukçularının çoğunluğuna göre hilafına delil olmadıkça asıl olan nassların ta'lil edilmesidir.¹³

Sahabe, miras meselelerinin çözümüne ilgili çok hassas davranmıştır. Miras meselelerinin bir kısmında ittifak ettikleri halde bir kısmında da ihtilaf ederek farklı içtihatlarında bulunmuşlardır. Sahabe devrinden başlamak suretiyle sonraki dönemlerde karşılaşılan miras meselelerinde varılan sonuçlar tevatür derecesinde kıyas yoluyla elde edilmiştir. Dede ve erkek kardeşler meselesi, avliye ve ortaklık meselesi, ze'vil-

¹²Bilgili, "İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları" 227.

¹³ Bilgili, "İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları" 228.

erhâm gibi meselelerde içtihatla, kıyasla hükme varmışlardır. Şer’i delillerden olan kıyasın icmaya senet olduğuna dair sahabe uygulamalarında pek çok örnek vardır.¹⁴

1.2. İslam Miras Hukukunda Vârisler

1.2.1. Ashab-ı Ferâiz

Nasslarda hisseleri tespit edilmiş olan muayyen hisse sahipleridir. Bunlar, dördü erkek, sekizi kadın olmak üzere 12 kişidir. Bunlardan altısı daima ashab-ı ferâiz olurlar. Asabe olmazlar. Fakat buldukları kişilerle birlikte hisseleri değişebilir. Bu kişiler; koca, ana bir erkek kardeş, anne, nine, anne bir kız kardeş ve karıdır. Diğer altısının ise durumu buldukları kişilerin paylarına göre değişir. Bunlar da baba, dede, kız, oğlun kızı, ana-baba bir kız kardeş ve baba bir kız kardeşidir.¹⁵

Miras, kelime olarak “irs” kökünden türemiş olup “birinin başka birinden aldığı eski durum, bakiye” anlamına gelir.¹⁶ Bir şeyin kişiden kişiye yada topluluktan topluluğa geçmesine ve başkasının geride bıraktığı mal anlamına da gelir.¹⁷ Terim olarak ise, vefat eden kişinin malından geriye bıraktığı ve yakınlarına intikal eden mal anlamına gelir.¹⁸ Miras ilmi, ölenin ardında sağ olarak kalan her bir kimsenin terikeden alacağı hissesinin bilinmesini sağlayan hesap ve fıkıh kurallarıdır.¹⁹

1.2.2. Asabe

Asabe, âsıb kelimesinin çoğuludur. Ashâb-ı ferâiz hissesini aldıktan sonra artan malı alanlara denir. Murise nispetinde araya kadın girmeyen, murisin erkek akrabasına

¹⁴ Bilgili, “İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları” 228.

¹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/185.

¹⁶ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, nşr. Abdullah Ali el-Kebîr (Beyrut: Daru'l-Sadr, 1414), 199-200; Muhammed Murtaza ez-Zebidî, *Tâcu'l-ârus min Cevâhiri'l-Kâmûs*, nşr. Ali Şîrî (Mısır, Matbaatu'l-Hayriye, 1306) 651-652.

¹⁷ Rağıp İsfehâni, *Müfredâtü Elfâzi'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan Dâvûdi (Dimeşk: Daru'l-Kalem, 2002) 863.

¹⁸ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005), “Miras”, 379.

¹⁹ Vehbe ez-Zuhayli, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe vdğr. (Dimeşk, Risale Yayınevi, 1994) 10/317.

“asabe” denir.²⁰ Kelimenin kökünde “sarmak, kuşatmak” anlamı vardır. Savunma sırasında ya da kavga esnasında kişiyi koruyup etrafını kuşatan anlamına geldiği için bu kelime ile anılmıştır.²¹ Asabe, belirli bir pay sahibi değildir ancak ashâb-ı ferâiz hissesini aldıktan sonra arta kalan malı alır. Asabeden birisi, vefat edenin arkasında tek başına kaldığında kalan malın hepsine hak sahibi olur.²² Bakiye artan mal demek olduğu için ferâiz tablolarında asabe olan kişiler B harfi ile gösterilir. Asabe sebebiyye ve nesebiyye olmak üzere ikiye ayrılır.

Bu grubun mirasçılığı Kur’an ve Sünnet’e dayanmaktadır. Asabelerin mertebesi farz sahiplerinden sonra gelir.²³ Zira Kur’an’da “Allah sizi çocuklarınız hakkında erkeğe kadın payının iki misli miras vermenizi emreder”²⁴ buyurulmuştur. Kur’an’da bazı vârislerin payları belirtildiği halde oğulların, öz ve baba bir erkek kardeşlerin paylarının belirtilmemiş olması bunların muayyen pay sahiplerinden arta kalan mirası alacaklarını, kız kardeşleriyle buldukları zaman da kalanı ikili-birli paylaşacaklarını göstermektedir. Yine Kur’an’da “eğer ölenin çocuğu yok da ana babası ona vâris olmuşsa anasına üçte bir düşer”²⁵ buyurulmuştur. Burada da annenin üçte bir miras alacağı belirtildiği halde babanın miras payının belirtilmemiş olması, onun asabe olarak mirastan hisse alacağını ifade etmektedir.²⁶

1.2.2.1. Asabe-i Nesebiyye

Murise nesep yoluyla bağlanıp baba tarafından olan akrabalara denir. Üçe ayrılır.

²⁰Cürcâni, *Şerhu’s-Siraciyye*, 89.

²¹Hayreddin Karaman, “Asabe” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2003) 3/452-453.

²²Bedruddin Muhammed b. Muhammed Sibtu’l-Mardini, *er-Rahabiyye*, thk. Muhammed Dib Buga, (Dimeşk: Dar’ul-Ulum), 77.

²³Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi* (Miras), 10/317.

²⁴en-Nisa 4/11.

²⁵en-Nisa 4/11.

²⁶Hamza Aktan, “Miras” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*,(Ankara: TDV Yayınları, 2013), 30/143-144.

Asabe Binefsihî: Murise varıncaya kadar araya kadın girmeksizin erkekle bağlanmış erkek akrabalara denir.

- Murisin oğlu, oğlunun oğlu, oğlunun oğlunun oğlu bu şekilde aşağıya doğru iner.
- Murisin babası, babasının babası, bu şekilde yukarıya doğru gider.
- Baba tarafından erkek kardeşler, bunlar bulunmazsa bunların erkek çocukları aşağıya doğru gider.
- Murisin amcası, bunlar yoksa bunların erkek çocukları aşağıya doğru gider.²⁷

Asabe Biğayrihî: Bu grup asabeler dört grup olup kadınlardan oluşur. Ashâb-ı ferâiz hisseleri 1/2 veya 2/3 iken erkek kardeşleriyle beraber buldukları için asabe olurlar.

- Murisin erkek çocuğu ile birlikte kızlar, erkek çocuk sebebiyle asabe olurlar. Malı ikili birli bölüşürler.
- Murisin erkek çocuğu olmadığı zaman, oğlun erkek çocuğu ölenin oğlu yerine geçer ve bununla birlikte oğlun kızı da asabe olur.
- Anababa bir erkek kardeşlerle beraber anababa bir kız kardeşler birlikte asabe olurlar. Kendilerine düşen hisseyi ikili birli bölüşürler.
- Baba bir erkek kardeşlerle, baba bir kız kardeşler birlikte asabe olurlar. Kendilerine düşen hisseyi aralarında ikili birli bölüşürler.

Asabe Maa Gağrihî: Esasında ashâb-ı ferâizden oldukları halde murisin öz kızıyla veya oğlunun kızıyla birlikte buldukları zaman asabe olan kadınlardır ki anababa bir kız kardeş ve baba bir kız kardeş olarak iki kişilerdir. Bu kız kardeşler ister tek başlarına olsunlar ister sayıları çok olsunlar hep asabe olurlar ve kendilerine düşen hisseyi eşit paylaşırlar.²⁸

²⁷Secâvendî, *İslam Miras Hukuku ve Felsefesi*, 241.

²⁸Secâvendî, *İslam Miras Hukuku ve Felsefesi*, çev. Abdullah Tunca, 255.

1.2.2.2. Asabe-i Sebebiyye

Ölene kan bağıyla ya da neseb yoluyla bağlı olmadığı halde köle ya da cariyeye azad etme yoluyla oluşan asabeliğe denir.²⁹ Azad eden, azad ettiği kölenin farz sahibi vârisleri ve neseb açısından asabesi yoksa ona mirasçı olur. Bu akrabalık hükmîdir ve sebebi azad etmedir. Çünkü efendisi kölesine ihsan ve iyilikte bulunmuştur.³⁰Günümüzde de böyle bir durum olmadığı için bu konu hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir.

1.2.3. Ashab-ı Red

Red, asabeden bir kimse bulunmadığında ashab-ı ferâizden artan malın, yine ashab-ı ferâize hisseleri oranında dağıtılmasından ibarettir. Ashab-ı ferâizden karı ve kocaya red yapılmaz. Bu ikisine bu sebepten “Men lâ Yuraddu Aleyh: Kendisine Red Yapılmayan”, diğerlerine “Men Yuraddu Aleyh: Kendisine red yapılan” denir.

Red hususunda alimler iki gruptur.³¹

Birincisi: Reddi kabul etmeyenlerdir. Buna göre farz sahiplerinin farzlarından sonra terikeden artan mal asabe de yoksa beytü’l-mâlidir. Bu Zeyd bin Sabit’in görüşüdür. İmam Malik ve Şafîî de bu görüşü almışlardır. Ancak bu iki mezhebin sonra gelenlerine göre beytü’l-mâl bulunmuyorsa kalan karı-koca hariç diğer farz sahiplerine farzları nisbetinde red olunur. Onlar da yoksa zevi’l-erhâma verilir.

İkincisi: Sahabe ve Tabîî fukahasının cumhuruna göre ki Hz. Ali de bunlardandır. Karı ve koca hariç diğer farz sahiplerine farzları nisbetinde red yapılır. Hanefî ve Hanbeliler bu görüşü benimsemişlerdir. Maliki ve Şafîî’nin sonra gelen âlimleri de bu görüştedir.

Reddiye meseleleri dörde ayrılır:³²

a. Birinci kısım: Karı ve kocadan biri bulunmayıp beraberinde kendilerine red yapılabilen vârislerin aynı sınıftan olması halidir. Bu durumda meselenin

²⁹ Karaman, “Asabe” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 3/452-453.

³⁰Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi* (Asabât) 10/386.

³¹Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuki İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 5/280.

³² Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 100-103; Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/409-410.

paydası vârislerin sayısı kadar yapılır. Mesela vârisler iki kız veya iki kız kardeş veya iki nine olsa meselenin aslı 2'den olur. Vârisler üç kız kardeş olsa, farz ve red olarak terikenin tamamı onlarıdır. Her biri $1/3$ pay alır.

b. İkinci kısım: Karı ve koca bulunmadığı halde kendilerine red yapılanların bir sınıftan fazla olmalarıdır. Mesela vârisler nine ve anne bir kız kardeş olsa, bunlardan her birinin farz hissesi $1/6$ 'dır, meselenin aslı 2'den olur. Bu onların alacakları farz hisselerin ($1+1=2$) toplamıdır. Çünkü meselenin aslı 6'dır, nineye $1/6$, bu bir hisse, kız kardeşe $1/6$, bu da bir hisse, meselenin toplamı 2 eder. Meselenin aslı olan 6 terkedilir. Hisselerin toplamı bu meseleye asıl yapılır.

c. Üçüncü kısım: Meselede karı ve kocadan birinin bulunması halinde kendilerine red yapılan tek bir sınıfın bulunması durumudur. Bu durumda mesele iki meseleymiş gibi kurulur. Önce meselenin aslı red yapılmayan kişinin payının paydası olur ve bu asıl üzerinden hissesini alır, sonra kalan hisseler diğer red alan vârislere taksim edilir. Bu taksimde kalan hisseler vârislere kesirsiz şekilde taksim edilebiliyorsa sorun yoktur. Aksi takdirde meselenin aslı red alabilenlere taksimi kabil olan en küçük sayı ile çarpılır. Mesela, vârisler koca ve üç kız olsa meselenin aslı kocanın payının paydası olan 4'tür. Bunun bir hissesi kocanın, geri kalan üç hisse farz ve red olarak kızlarıdır. Kalan hisseler kızlara kesirsiz olarak bölünmektedir. Mesela, vârisler karı ve dört kız olsa meselenin aslı 8'dendir. Karı $1/8$ alır, bu bir hissedir. Kalan 7 hisse farz ve red olarak kızlarıdır. Ancak kalan hisseler red olan vârislere kesirsiz bölünmemektedir. O halde meselenin aslı olan 8, bunların sayısına kesirsiz bölünebilecek en küçük sayıyı bulmak için 4 ile çarpılır ($4 \times 8 = 32$). Elde edilen 32'nin $1/8$ 'i olan 4 hisseyi karı aldıktan sonra, kalan 28 hisse 4 kıza eşit olarak taksim edilir. $28:4=7$.

d. Dördüncü kısım: Red alabilen iki veya daha fazla sınıfla birlikte red alamayan karı veya kocadan birinin bulunması halidir. Burada önce meselenin aslı yani paydası, red alamayan vârisin payının paydası haline getirilir. Sonra kalan red alabilenlere hisseleri oranında taksim edilir. Meselenin tahsise ihtiyacı varsa tahsis olunur. Mesela vârisler karı, anne ve iki tane de anne bir erkek kardeş olsun. Meselenin aslı 4 olur. Karı $1/4$ 'ünü alır, kalan üç hisse anne ve kardeşler arasında $1/6$ 'nın $1/3$ 'e oranına göre, yani 1'in 2'ye oranına göre taksim edilir.

Burada hisseleri kesirsiz bölmek mümkündür. Anne 1 hisse, kardeşler 2 hisse alırlar.

1.2.4. Zevi'l-Erhâm

Nesep cihetinden farz sahibi ve asabe olmadığında terikenin taksimine zevi'l-erhâm ile başlanır. Bu durumda zevi'l-erhâm terikenin tamamını alır. Varislerden, sadece karı-kocadan biri kalmışsa onun hissesinden kalanın tamamı da zevi'l-erhâm'a verilir. Çünkü karı veya kocaya red yapılmaz.³³

1.2.5. Mevle'l-Muvalat

Bu, nesebi meçhul bir şahsın bir başkası ile, “cinayet işlediği takdirde diyetini yükleneceğine, buna karşılık da öldüğü zaman mirasını alabileceğine” dair akit yapmasıdır. Bu akdi kabul edene mevlâ el-muvâlât (dostluk ve yardımlaşma efendisi) denilir ki, nesebi farz sahiplerinden, asabesinden ve zevi'l-erhâmdan mirasçısı olmadığı zaman terikenin tamamını veya eğer bu akdi yapan evli ise, eşi farzını aldıktan sonra kalanı alır. Bu kişi vefat ettiği zaman mevlâ el-muvâlât sağ değilse mevlâ el-muvâlâtın asabesi ona mirasçı olur. Muvâlât yolu ile varis olunacağını sadece Hanefiler söylemiştir. Bu grubun sırasını zevi'l-erhâmdan sonraya koymuşlardır. Çünkü zevi'l-erhâm murisin akrabasıdır. Hanefilerin bu görüşü Hz. Ömer, Hz. Ali ve İbn Mes'ud'un görüşleridir.³⁴

1.2.6. Mukarrun leh bi'n-neseb ale'l-ğayr (Başkası Üzerine Nesebi İkrar Edilen Kimse)

Birisi bir kimse üzerine başka birinin nesebini, neseb sabit olmayacak şekilde ikrar etse, mukarrun leh olan bu kişi sekizinci dereceden varis olmaya hak kazanır. Çünkü neseb ve veraset sebebiyle mirasa hak sahibi olduğunu ikrar etmiştir. Fakat bu kişinin neseb ikrarı geçersizdir. Çünkü bir kişinin nesebini üçüncü bir kişiye

³³ İbn Âbidin, *Reddü'l-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtar*, çev. Mazhar Taşkesenlioğlu, Hüseyin Karapınar, (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1988), 17/ 335.

³⁴Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/349.

hamletmiştir. Dolayısıyla bu ikrara itibar edilmez. Sadece malı ikrarı sahih olarak kalır. Ve nesebinin ikrar edildiği kimse vefat ettiği zaman mirasçı olur.³⁵ Mesela “bu benim oğlumdur” diye bir kişinin nesebini kendine hamletse vefat ettiğinde ikrar ettiği kimse kendisine mirasçı olur. Ama “falan şahıs benim kardeşimdir veya amcamdır” diye ikrar etse bu ikrarı babası ve dedesi hakkında sahih olmayacağından bununla o şahsın nesebi sabit olmaz. Şöyle ki bu ikrar eden kimse babasından ve dedesinden intikal edecek mirasa ortak olur ve mukirrin kendisi de vefat ederse geride de mirasa hak sahibi olan öncelikli varisler bulunmazsa mukarrun leh mirasın tamamına sahip olur.³⁶

1.2.7. Mûsâ leh bimâ zâde ale’s-sülüs (Kendisine 1/3’den fazla vasiyet edilen kimse)

Kendisine mirasın üçte birinden fazlası vasiyet edilen şahıs daha önceki derecelerde belirtilen şahıslar bulunmadığı veya bulunduğu halde bu vasiyete izin verdiği takdirde bu fazlalığı alır. Fakat mirasçılar izin vermezlerse bu vasiyet geçersiz olur.³⁷

Bir kadın vefat etse, geriye kocası ve malının yarısını vasiyet ettiği musa leh olan kişi kalsa, önce musa leh üçte bir alır, sonra kocası kalanın yarısını –ki üçte birdir- alır, sonra musa leh malın kalan kısmını alır –ki o da üçte birdir-. Çünkü Hanefilere göre kocaya red yapılamaz.

1.2.8. Beytü’l-Mal (Hazine, Devlet)

Murisin geride zikredilen varislerinden kimsesi bulunmadığı zaman terike hazineye kalır. Mesela bir kimsenin geride eşi (karı-koca) kalsa bu varisler paylarını aldıktan sonra geride kalan mal hazineye geçer. Karı-kocaya red yapılmaz. Aynı şekilde 1/3’ten fazla olan vasiyette musa leh bu fazlalığı aldıktan sonra arta kalan mal

³⁵ Ali Haydar Efendi, *Teshilü’l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 25;

³⁶Bilmen, *Hukuki İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 5/309.

³⁷Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/351.

hazineye kalır. Ancak hazineye malın konması hazinenin varis olmasından değil malın sahipsiz olmasından dolayıdır.³⁸

1.3. İslam Miras Hukukunda Meseleler

1.3.1. Avliye

Sözlük anlamı işkence, zulüm, haksızlık, çoğalma, haddi aşma gibi anlamlara gelir³⁹ ve avl *عول* kelimesinden türemiştir. Terim anlamı ise ashâb-ı ferâizin hisselerinin ortak paydadan fazla olmasıdır.⁴⁰ Bir başka ifadeyle avliyye, terikenin mirasçılar arasında alacakları *farz/belirli* hisselerde paylaştırıldığında yetmeyerek taksimin hisse oranlarına uygun yapılamamasıdır.⁴¹

Avliyye meseleleri, miras paylaşımında belirli durumlarda görülmektedir. Avliyye, erkek çocuk, erkek kardeş gibi asabe hısımlar bulunduğu ortaya çıkmamaktadır. Çünkü onlar yalnızken terekenin tamamını, hisse sahibi vârislerle bulduklarında onlardan kalanı almaktadırlar. Bir diğer ifadeyle avl halleri, mirasçılar arasında erkek çocuğun yalnız veya kız çocukla; erkek kardeşinde yalnızken veya kız kardeşle bulunduğu ortaya çıkmamaktadır.⁴²

Bu durumda bazı mirasçıların pay almamaları söz konusu olabilmektedir. Fakat hisseleri nass ile belli olan mirasçılar arasında ayırım yapmak gibi bir durumdan söz etmemiz mümkün olmadığı için “avl” yolu tercih edilir. Asıl payda esas kabul edilmeyip paylar toplamı paydaymış gibi kabul edilip, her mirasçının hissesi oranında bir azaltılma yapılarak bütün mirasçıların terikeden pay alması sağlanmış olur.⁴³

³⁸ Ali Haydar Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 26.

³⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 11/481.

⁴⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/160-161; Seyyid Şerif Cürcâni, *Şerhu's-Sirâciyye*, thk: M. Adnan Derviş (Beyrut: Daru'l-Beyrutî, 1990), 117; Ali Haydar Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker (Konya; Tekin Kitabevi, 1984) 78.

⁴¹ Abdurrahman Yazıcı, “Fıkıhta Bir Miras Meselesi Olarak Avliyye; Avl Halleri, Kaynağı ve Çözümlerinin Değerlendirilmesi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (2014) 306.

⁴² Yazıcı, “Fıkıhta Bir Miras Meselesi Olarak Avliyye”, 308.

⁴³ Ebû Mansur el-Mâturîdî, *Te'vilâtu Ehli's-Sünne*, thk. Fatıma Yusuf el-Heymî (Beyrut; Müessesetü'r-Risale, 2004), 1/371.

Mesela; varisler koca ve iki öz kız kardeş olsa koca $1/2$, kız kardeşler $2/3$ alırlar. Toplam $1/2 + 2/3 = 7/6$ olur. Yani meselenin aslı (yani terike) 6, farzların toplamı 7'dir. Miras 6'ya değil de 7'ye bölünür.

1.3.2. Âdile

Ashâb-ı ferâizin hisselerinin, meselenin paydası ile eşit olmasına ya da paydadadan küçük çıkmasına denir. Hisseler paydadadan küçük olup, bir de vârisler arasında asabe bulunursa, bu durumda artan malı asabe alacağından mesele yine âdil bir şekilde çözülmüş olur. Âdile meselelerinde avl ve red söz konusu değildir.⁴⁴

Mesela; varisler zevce, anne ve bir öz erkek kardeş olsa zevce farz olarak $1/4$, anne farz olarak $1/3$ alır, kalanı da asabe olarak kardeş alır. Mesele artmadan ya da eksilmeden tamamlanmış olur.

1.3.3. Reddiye

Reddiye, ashâb-ı ferâizin hisselerinin, mesele mahrecinden az olması ve buna rağmen vârisler arasında da asabenin bulunmadığı durumda ortaya çıkar. Eğer asabe bulunsaydı zaten arta kalan malı alırdı. Ama asabe bulunmadığında hisseler reddedilerek ashâb-ı ferâize tekrar dağıtılır. Burada istisnâî bir durum zikretmek gerekirse reddiye meselelerinde ashâb-ı ferâizden karı ve kocaya red yapılmaz.⁴⁵

Mesela; varisler anne ve iki anne bir erkek kardeş olsa, meselenin aslı hisselerin toplamı olan 3'tür. Annenin hissesi $1/6$, bu bir hissedir. Kardeşler de $1/3$ hisseden iki kişi $2/6$ alır bu da iki hissedir. İlk asıl olan 6 terkedilir. Hisselerin toplamı $(1+2=3)$ olan 3 meseleye asıl (payda) yapılır.

⁴⁴Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 77.

⁴⁵Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 78.

1.3.4. Hacb

Arap dilinde men etmek,⁴⁶ yoksaymak, örtmek, engel olmak⁴⁷ anlamına gelir. Istilâhî anlamda ise belirli hisse sahibi olan mirasçılarının, vefat eden kimseye kendilerinden daha yakın bir vârisin bulunması durumunda miras paylarının azalması veya tamamen mirastan mahrum kalmalarına denir.⁴⁸ Mesela baba ve dede aynı ayda buldukları zaman babanın dedeyi mahcub etmesi ya da vefat edenin çocuğu varsa kocanın var olan 1/2 hissesinin 1/4'e düşmesi bu duruma örnektir.⁴⁹

1.3.4.1. Hacb-i Hırman

Hacbin bu çeşidi vârisin mirastan hiç pay alamamasıdır. Mesela dede, baba ile beraber bulunduğu, oğlun oğlu, oğul ile bulunduğu, anne bir kardeş baba ile bulunduğu hacbolur yani mirastan pay alamaz.⁵⁰

Hacb-i hırmanın hükmünde varisler müsbet ve menfi olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.⁵¹

- a) Hiçbir zaman hacb-i hırman ile mahcûb olmayan mirasçılardır. Bunlar hacb-i noksan ile mahcûb olabilirler ki bu kısma giren mirasçılar altı kişidir: Baba, ana, karı, koca, oğul, ve kız. Bunlar da köle ve katillik durumunda mirasçı olamazlar.
- b) Bazı hallerde varis, diğer bazı hallerde ise hacb-i hırman ile mahcûb olanlardır ki bunlarda baba, ana, karı, koca, oğul ve kızın dışında kalan varislerdir. Bunların ashab-ı ferâiz, asabe ve zevi'l-erhâmdan olması mümkündür.

Hacb-i hırmanda üç kural vardır.

⁴⁶Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/397; Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, 5/212.

⁴⁷Aktan, "Hacb" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14/424.

⁴⁸ Aktan, "Hacb" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14/424.

⁴⁹Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/397.

⁵⁰Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/398.

⁵¹ Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 34.

1. Ölüye başka bir şahıs ile bağlanan kimse o şahıs mevcut oldukça varis olamaz. Mesela oğul varken oğlun oğlu mirasçı olamaz.
2. Yakın mirasçının uzak mirasçıyı hacbetmesi kurb-i derece sebebiyle gerçekleşir. Derece yakınlığı tercihe sebeptir. Anne varken nineler (babanın annesi annenin annesi) varis olamazlar.
3. Kuvvet-i karabet sebebiyle yakın olan akraba uzak olan akrabayı hacbeder. Mesela erkek kardeş anabababir akraba varken erkek kardeş baba bir akraba mirasçı olamaz.⁵²

1.3.4.2. Hacb-ı Noksan

Bir mirasçının farz olan hissesinin bir başka şahsın bulunması durumunda eksilmesidir. Mesela ölenin çocuğu varsa kocasının hissesi 1/2'den 1/4'e düşer. Annenin hissesi vefat edenin çocuğu varsa 1/3'ten 1/6'ya düşer.⁵³ Mirastaki payı çoktan aza incek olan mirasçılar beş tanedir.⁵⁴ Bunlar karı, koca, anne, oğlun kızı, ana baba bir kızlar, baba bir kızlar. Bu noksanlık nass veya icma ile sabit olmuştur.

Koca: Kocanın hissesi ister kendisinden ister başkasından olsun, hanımının çocuğu veya çocuğunun çocuğu ile -kız erkek farketmez- birlikte bulunduğu 1/2'den 1/4'e düşer.⁵⁵

Karı: Karının hissesi ister kendinden ister başka hanımından olsun, kocanın vâris olan fûruu sebebiyle 1/4'ten 1/8'e düşer.⁵⁶

Anne: Vefat edenin kız ya da erkek farketmeksizin evladı olsa ya da öz-üvey farketmeksizin birden fazla kız kardeşi ile bulunsa annenin hissesi 1/3'ten 1/6'ya düşer. Eğer bunlar olmasaydı annenin hissesi 1/3 olurdu.⁵⁷

Oğlun Kızı: Vefat edenin geride kızı ve oğlunun kızı aynı anda bulunsa oğlun kızının hissesi 1/2'den 1/6'ya düşer.⁵⁸ Öz kız, oğlun kızının hissesini azaltır.

⁵²Ali Haydar Efendi, *Teshîlü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 34.

⁵³Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/398.

⁵⁴İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar ale'd-dürri'l-Muhtar*, 17/372.

⁵⁵Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/398.

⁵⁶Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/398.

⁵⁷Es-Secâvendî, *İslam Miras Hukuku ve Felsefesi* çev. Abdullah Tunca, 275.

Baba bir kız kardeş: Ölenin ana baba bir kız kardeşinden dolayı baba bir kız kardeşin hissesi 1/2'den 1/6'ya düşer.⁵⁹

1.4. İslam Miras Hukukunda Ashâb-ı Ferâiz

Bu bölümde zikrettiğimiz farz sahipleri ve hisseleri Ali Haydar Efendi'nin *Teshilü'l-Ferâiz* adlı eserinden alınmıştır.⁶⁰

1.4.1. Baba

وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ
...الثُّلُثُ

“...Ölenin çocuğu varsa, anne babasından her birinin terekeden altında bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yoksa terekeden annenin hissesi üçte birdir...”⁶¹

- Baba, murisin oğlu ya da oğlun oğlu ile birlikte bulunursa farz olan 1/6 hissesini alır.
- Baba, kız ya da oğlun kızı ile birlikte bulunursa 1/6 + B (bakiye) alır.
- Baba, murisin çocuğu bulunmadığında farz olarak bir hisse almaz. Asabe olarak kalanı yani bakiyeyi alır.

“Eğer ölüünün çocuğu olmaz ve anne baba mirasçı olursa, annenin hissesi üçte birdir.”⁶²Bu ayette annenin hissesi belirtildiğine göre babanın hissesi de bakiye olarak kabul edilir.

Vefat edenin babası, geride kimlerle birlikte mirasçı olursa olsun kendisinde miras engelleri bulunmadığı müddetçe mirastan mahrum edilemez, başkasını mirastan

⁵⁸Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*,10/398.

⁵⁹Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*,10/398.

⁶⁰ Ali Haydar Efendi, *Teshilü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 41-60.

⁶¹en-Nisâ, 4/11.

⁶²en-Nisâ, 4/11.

mahrum edebilir ama kendisi asla hacb-ı hırman olmaz. Mirasçı olarak birlikte bulunduğu kişilerin kadın veya erkek olmasından dolayı mirasın oranı değişebilir.⁶³

1.4.2. Dede (Babanın Babası ilâ nihaye Babası)

Dedenin mirası hakkındaki hükümleri Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulamalarından öğrenmekteyiz. Konuyla ilgili rivayet şöyledir:

“Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir adam gelerek şöyle sordu: ‘Oğlumun oğlu vefat etti. Ondan miras hakkım nedir?’ Hz. Peygamber (s.a.v.) cevaben, ‘Sana altıda bir hisse vardır.’ buyurdu. Adam dönüp gidince tekrar geri çağırarak: ‘Sana altıda bir hisse daha var.’ Adam dönüp gidince çağırarak tekrar ona: ‘Diğer altıda bir tu’me (yiyecek) olarak dedi.”⁶⁴ Dede:

- Oğul ya da oğlun oğlu varsa 1/6
- Kız ya da oğlun kızı 1/6 + Bakiye
- Çocuk yoksa bakiye alır
- Baba ile birlikte olursa sakıt olur.

1.4.3. Anabir Kardeşler

- Tek oldukları zaman 1/6 alırlar.
- Çok oldukları zaman 1/3 alırlar.
- Altı kişiden biriyle buldukları zaman Sakıt olurlar. Bu altı kişi;
 - Oğul
 - Kız
 - Oğlun oğlu
 - Oğlun kızı
 - Baba
 - Dede

⁶³Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi* (Farz Sahipleri), 10/357-358.

⁶⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Kemal Yusuf Hût (Riyad: Mektebetü'l-Rüşd, 1409/1989); Ebû Dâvud, *es-Sünen*, 4/524; Darekutnî, *es-Sünen*, 5/148 (No.4110).

1.4.4. Koca

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ

“Eğer karılarınızın çocuğu yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Eğer onların çocuğu varsa, o zaman bıraktıklarının dörtte biri sizindir...”⁶⁵

Ayette belirtildiği gibi kocanın ölen hanımına mirasçılığı iki şekildedir.

- Koca, ölen karısına ait çocuk ile birlikte bulunduğunda 1/4hisse alır
- Koca, ölen karısının ardından çocuk olmaksızın mirasçı olarak bulunursa 1/2hisse alır.

1.4.5. Karı

...وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمْنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ

“...Eğer sizin çocuğunuz yoksa, bıraktıklarınızın dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır...”⁶⁶

- Karı, çocuk varsa 1/8 hisse alır.
- Karı, çocuk yoksa 1/4hisse alır.

1.4.6. Kız

- Ölenin geriye kızından başkası kalmamışsa 1/2 hisse alır.
- Ölenin geride birden fazla kızı olursa bu kızlar 2/3 hisseyi aralarında paylaşırlar.
- Kız, oğul ile birlikte bulunduğu zaman bakiye alırlar.

1.4.7. Oğlun Kızları

- Tek oldukları zaman 1/2hisse alırlar.
- Birden fazla olduklarında 2/3 hisseyi aralarında paylaşırlar.
- Oğlun oğluyla birlikte oldukları zaman bakiye alırlar.

⁶⁵en-Nisâ, 4/12.

⁶⁶en-Nisâ, 4/12.

- Tek kız ile birlikte bulunurlarsa 1/6 alırlar.
- Birden fazla kız ile birlikte bulduklarında sakıt olurlar.
- Oğul ile birlikte bulduklarında sakıt olurlar.

1.4.8. AnaBababir Kız Kardeşler

- Tek olduklarında mirasın yarısını alırlar.
- Çok olduklarında mirası aralarında 2/3 oranında paylaşırlar.
- Anababa bir erkek kardeş ile bulduklarında bakiyeyi alırlar.
- Kız ve oğlun kızı ile bulunduğu bakiyeyi alırlar.
- Dört kişi bu grubu sakıt eder. Bu dört kişi de oğul, oğlun oğlu, baba ve İmam-ı Azam'a göre dededir.

1.4.9. Bababir Kız Kardeş

- Tek olduğu zaman mirasın yarısını alır.
- Çok oldukları zaman 2/3 oranında aralarında paylaşırlar.
- Baba bir erkek kardeş ile bulunduğu bakiyeyi alır.
- Kız ve oğlun kızı ile bulunduğu bakiyeyi alır.
- Tek anabababir kız kardeş ile bulunduğu 1/6 oranında pay alır.
- Çok anabababir kız kardeş ile bulunduğu sakıt olur.
- Bababir kız kardeşi 6 kişi sakıt eder. Bu kişiler oğul, oğlun oğlu, baba, İmam-ı Azam'a göre dede, ana-baba bir erkek kardeş ve asabe olan ana-baba bir kız kardeş kuvvet-i karabetten dolayı sakıt eder.

1.4.10. Ana

- Ölenin çocukları (kız,erkek) veya çok kardeş varsa anne 1/6 hisse alır.
- Eş ve buna ilave baba varsa eşten kalanın 1/3'ünü alır.
- İlk iki durum yoksa 1/3 hisse alır.

1.4.11. Nine

• Anne ile birlikte bulunduğunda gerek ana ve gerekse baba tarafından olan nineler sakıt olur.

- Baba ve dede kendi usulünden olan nineleri sakıt eder.
- Yakın nine uzak nineyi sakıt eder.
- Sakıt olmuyorsa 1/6 hisse alır.
- Sakıt oluyorsa bir şey almaz.

2. ZE'VİL-ERHÂM YOLUYLA MİRASÇILIK

2.1. Zevi'l-Erhâm'ın Tarifi

Erhâm kelimesi rahimin çoğuludur. Rahim kelimesi sözlükte; çocuğun anne karnında olduğu kese, tutunup büyüdüğü kaynak anlamına gelir. Rahim akrabalığın oluşma sebeplerindedir. Rahim denince aynı zamanda akrabalık da anlaşılır. İbn Esir, “Rahimler akrabalar ve ölen kişiyle arasında kan bağı olan herkese bu akrabalık hakkı düşer. Ashâb-ı ferâiz ile kadın tarafından herkes bu hakka sahip olur“ demiştir.⁶⁷ Kelimenin tekili zü'r-rahimdir.⁶⁸

Terim anlamı ise ashâb-ı ferâiz ve asabenin dışında kalan kan hısımlarıdır. Bu gruptakiler ashâb-ı ferâizden karı ve koca haricinde biriyle ya da asabe sayılan biriyle beraber bulunduğu takdirde mirastan hisse alamaz. Karı veya kocayla birlikte bulunması durumunda mirastan pay almalarının sebebi ise bu iki vârisin ashâb-ı reddin sayılmamasındandır. Bir kişi öldükten sonra geride sadece zevi'l-erhâm sayılabilecek birisi kalmış ise bu kişi terikenin tamamına sahip olur. Karı ve kocadan biriyle birlikte bulunduğu takdirde ise ondan arta kalanı alır.⁶⁹ Mesela kızların çocukları, kız kardeşlerin çocukları, erkek kardeşlerin kızları, fasid dede, fasid nine, dayı, teyze, hala veya ölen kimse ile aralarında bir kadın bulunan erkek akrabalar zevi'l-erhâmdan sayılır.⁷⁰

2.2. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçılığı Konusunda İhtilaflar

Zevi'l-erhâmın mirasçı olup olamayacağı hususunda sahabe(r.ah), tâbiin ve onlardan sonra gelen fıkıh alimleri arasında görüş farklılıkları vardır. Ashabın büyük çoğunluğu ile Hanefî ve Hanbelî mezhebine mensup olanlar zevi'l-erhâmın mirası almaya hak sahibi olduklarını savunmuşlardır. Sahabe döneminden Zeyd b. Sabit ile

⁶⁷ İbn Manzur, *Lisânu'l-'Arab*, 12/233.

⁶⁸ Aktan, “Zevi'l-erhâm” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44/307.

⁶⁹ Ali Haydar Efendi, *Teshîlü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 111-112.

⁷⁰ Ali Himmet Berki, *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, sad. İrfan Yücel (Ankara: DİB Yayınları, 1986), 43.

Şafii ve Maliki mezhep mensupları bu sınıf hakkında bir ayet inmediğini ve ölenin geride bıraktığı malı almaya hak sahibi olan ashâb-ı ferâiz ve asabeden biri yoksa terikenin devlet hazinesine aktarılması gerektiği konusunda fikir beyan etmişlerdir. İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'in bu görüşlerine rağmen bir grup Mâliki ve Şâfiî fakihleri III/IX. yüzyıldan itibaren devlet hazinesi düzeninin bozulması gerekçesiyle mirastan kalan payın zevi'l-erhâma verilmesinin daha uygun olacağı fikrini benimsemiş ve bu görüş her iki mezhebin de sonrasında tercih ettiği yol olmuştur.⁷¹ Bu konuda topladığımız bilgiler doğrultusunda bu zamana kadar uygulanan üç farklı görüş zikredebiliriz:

Birinci görüş; Zevi'l-erhâmın mirasçılığını ölenin geride bıraktığı ashâb-ı ferâiz, asabe veya karı-kocasından birinin olmadığı kabul edenler.

İkinci görüş; Zevi'l-erhâm ölen kişiye nesep ve velâ yoluyla bağlanmadığı için mirasçılığını kabul etmeyenler.

Üçüncü görüş; Bir devlet hazinesinin varlığından söz edildiği takdirde kalan malın buraya verilmesi gerektiğini savunanlar. Bu görüşü savunan alimler eğer siyasi anlamda mevcut bir devletten ve bu devlete ait idari ve mâli bir hazineden söz edilmeyecek olursa terikenin zevi'l-erhâma verilmesi yönünde fikir birliğine varmışlardır.

Sahabeden bu grubun mirasçılığını kabul edenler arasında Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Mes'ud (r.ah), kendisinden günümüze gelen en meşhur beyanında İbn Abbas, Muaz b. Cebel, Ebu'd-Derda, Ebû Ubeyde b. el-Cerrah (r.ah) vardır.

Hz. Aişe ve Mikdam el-Kindi'den ayrı ayrı zikredilen rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.v): *“Dayı, vârisi olmayanın vârisidir”*⁷²buyurmuştur. Tirmizî sahabenin çoğunluğunun zevi'l-erhâmın mirasçılığı konusunda ittifak ettiklerini, cumhurun bu hadise dayanarak dayı, teyze ve halanın durumunu da zevi'l-erhâma kattığını bildirmiştir.⁷³ Zevi'l-erhâmın mirasçılığını kabul etmeyenler arasında ise Zeyd

⁷¹Aktan, “Zevi'l-Erhâm” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 44/307.

⁷² Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 8; İbn Mace, “Diyet”, 7.

⁷³Tirmizî, “Ferâiz” 12.

b. Sabit (r.a), şaz bir görüşüne göre İbn Abbas (r.a) vardır. Cevat Akşit de bu konuda şöyle söylemektedir:

Bu görüşü Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan (r.a) rivayet edenler de vardır. Fakat bu doğru bir rivayet değildir. "Nakledildiğine göre el-Mu'tedid, kadı Ebû Hâzim'e bu sorunu sormuş o da şöyle demiştir. "Resûlullah (s.a.v.)'in Zeyd b. Sabit dışında kalan sahabileri, zevi'l-erhâmın mirasçı olacakları konusunda icma etmiştir. Sahabilerin icmaı karşısında da onun görüşü dikkate alınmaz." Bunun üzerine el-Mu'tedid "Bu görüş, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dan da nakledilmiyor mu? Der. O da şöyle cevap verir. "Asla. Bunu onlardan rivayet eden yalan söylemiştir. el-Mu'tedid, mirasçuları zevi'l-erhâm olan bir kişinin terikesinden alınıp hazineye konulan malların geri verilmesini emretmiştir. Demek ki, Ebû Hâzim (rh.a) söylediklerinde doğrudur."⁷⁴

Hiz. Ebû Bekir'in zevi'l-erhâmın mirasçılığı konusunda şöyle dediği nakledilir: "Ben hiçbir şeye, Resûlullah'a (s.a.v.) sormadığıma üzüldüğüm kadar üzülmem (...) Biri de zevi'l-erhâmın mirasçı olması. Doğrusu ben Resûlullah'tan bu konuda hiçbir şey işitmedim. Fakat ben onları kendi görüşüme göre mirasçı yaptım."⁷⁵

Miras, zevi'l-erhâm gibi yakınlığı kan yoluyla olan bir uzak akrabaya verilmeyip de devlet hazinesine verilmesi tercih edilirse bu takdirde bu maldan tüm müslümanlar faydalanmış olacaklardır. Halbuki ismini zikredeceğimiz kan hısımları mirası almaya Müslümanlardan daha fazla hak sahibi oldukları dile getirilmiştir.⁷⁶

Fıkıh âlimlerinden zevi'l-erhâmın mirasçılığını kabul edenler ise Ebû Hanife, Ebû Yusuf, İmam Muhammed, Ahmed b. Hanbel, Züfer, İsa b. Ebân ve Ehlü't-tenzildir. Mirasçılığını kabul etmeyip kalan malın devlet hazinesine aktarılmasını uygun görenler ise Süfyân es-Sevrî, İmam Mâlik ve Şâfiî'dir.⁷⁷ Zâhirîler ise eğer zevi'l-erhâmın maddi durumu yeterli değilse miras alabilecekleri görüşündedir.⁷⁸

⁷⁴Serahsî, *el-Mebsut*, 30/2.

⁷⁵ Abdurrezzak, *el-Musannef*, 9/18;

⁷⁶ Aktan, "Zevi'l-Erham", 44/307.

⁷⁷Serahsî, *el-Mebsût*, 30/2.

⁷⁸ Aktan, "Zevi'l-Erham", 44/307.

2.2.1. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçılığını Kabul Etmeyenlerin Delilleri

Bu grubun içinde olanlar delil olarak öncelikle Allah'ın koymuş olduğu miras ayetlerini göstermişlerdir. “Eğer Allah dileseydi bu konuda bir hüküm indirirdi” demişler ve ayetlerde açıkça mirastan kalan hissenin zevi'l-erhâma verilmesi hususunda bir bilgi olmadığını savunmuşlardır. “Rabbin asla unutkan değildir.”⁷⁹ayetini de delil olarak göstererek bu konuda bir görüş ortaya koymuşlardır.

Bir diğer delilleri ise Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hala ve teyzenin mirasçılığı hakkında soru sorulduğunda onun cevabı şöyle olmuştur:

نَزَلَ جِبْرُلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَخْبَرَنِي أَنَّ لَا مِيرَاثَ لِلْعَمَّةِ وَالْخَالَةِ

“Cebrail (a.s) indi ve bana hala ve teyzeye miras olmadığını bildirdi.” Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda bir hüküm niyaz ederek Kuba'ya çıktı da kendisine bu iki hısım için miras olmadığını haberi verildi.⁸⁰

Bu görüş sahiplerine göre miras devlet hazinesine kalırsa birçok fayda hâsıl olur. Tüm müslümanlar istifade eder. Zira umumun maslahatı hususun maslahatına tercih edilir. Dolayısıyla devlet hazinesi, zevi'l-erhâmdan daha önce gelir.⁸¹

Bu görüş sahiplerine şu şekilde cevaplar verilmiştir: Yukarıda zikredilen son hadis-i şerif mürseldir ve delil teşkil etmemektedir. Ama bu hadisin muttasıl olduğuna kanaat getirilirse bu konuda da şöyle yorum yapılabilir. Bu hadisin “Allah'ın kitabında zevi'l-erhâm birbirlerine daha yakındır” ayeti nazil olmadan önce varid olma ihtimali düşünülür. Yahut da teyze ve halanın hissесinin olmamasından maksat “belli bir hissесi olmamasıdır” şeklinde yorumlanabilir. Veya “asabe ve kendilerine red yoluyla kalanın geri verildiği durumlarda vâris olamazlar” demektir. Çünkü farz sahiplerine yapılan red işlemi, zevi'l-erhâmın mirasçı kılınmasından önde gelir. Ama zevi'l-erhâm red söz konusu olmayan karı-koca ile birlikte bulduklarında mirasçı olurlar.⁸²

⁷⁹el-Meryem, 64.

⁸⁰Beyhâki, *Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata' (Beyrût: Dâru'l Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2003), 6/354.

⁸¹ Muhammed Ali Sâbûnî, *el-Mevârîsfi'ş-Şerî'ati'l-İslâmiyye*(Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 2005), 179.

⁸²Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/427.

2.2.2. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçılığını Kabul Edenlerin Delilleri

Bu grubun mirasçılığını kabul edenler çoğunlukta olmakla birlikte delil olarak gösterdikleri ayet ve hadisler şunlardır:

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Daha sonradan hicret edip size katılanlar da sizdendirler. Ve zevi'l-erhâm olanlar Allah'ın kitabına göre birbirlerinden daha yakındırlar. Allah her şeyi bilir.”⁸³

Ayetin manası: Zevi'l-erhâm –Allah'ın farz kıldığı ve hükmünü verdiği hususta- birbirlerine daha yakındır. Bu –ister farz sahibi, ister asabe olsun veya olmasın- bütün akrabayı kapsar. Ferâiz ayetleri farz sahibi ve asabe olanların mirasını beyan etmiştir. Geriye kalanlar ise zevi'l-erhâmdandır, terikeye veya terikeden artan mala bunlar başkalarından daha layıktır. Bu ayet din kardeşliğinden dolayı birbirlerine mirasçı olma hükmünü neshetmiştir.⁸⁴

Bir başka delil oluşu ise şöyle yorumlanmıştır. Bu ayet zevi'l-erhâmın Allah'ın takdir ettiği şekilde birbirine vâris olmalarını açıklamaktadır. Allah (c.c.) bu ayetinde zevi'l-erhâm için miras hakkını asabe ve farz sahibi ayırmadan meşru kılmıştır. Ayet, asabe ve farz sahibi dışında zevi'l-erhâmı da özellikle zikretmiştir. Bu durumda bu ayete göre miras hakkı hepsi için sabittir.⁸⁵

وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ

“Akraba olanlar Allah'ın kitabında birbirlerine daha layıktır.”⁸⁶

Bu ayet-i kerime Hz. Peygamber'in (s.a.v.) muhacir ve ensârı birbirine vâris kılması hükmünü neshetmiştir. Artık din kardeşliğinden meydana gelen bir vâris olma durumu söz konusu olmamış, akraba olanların birbirine mirasçı olmalarının Allah katında daha uygun olduğu nass ile sabit kılınmıştır.

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ

⁸³el-Enfal 75.

⁸⁴Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/426.

⁸⁵ Hasan Teysir Abdurrahim Şemmut, “Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî'ati'l-İslâmiyye”, *Mecelletü'l-Adâle*, yıl: 14, sayı: 45, Rebiyülahir 1433, 250.

⁸⁶el-Enfal, 75.

“Anne, baba ve akrabaların bıraktıklarından erkeklere hisse vardır. Anne, baba ve akrabaların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır...”⁸⁷

Bu iki ayet akrabanın her durumda mirası almaya hak sahibi olduğunu göstermektedir. Bu ayetler hissesi belli olan ashâb-ı ferâiz ve asabe hakkında da genel bir kaide niteliğindedir. Burada zevi'l-erhâm konusunda özel olarak yorumlanmakta ve ölenin geride bıraktığı belli hisse sahibi ve asabeden kimse bulunmazsa bu grubun terikeyi almaya hak sahibi olduğu savunulmaktadır. Bu hüküm Allah'ın kitabına bir ekleme yapıldığı anlamına gelmemelidir.

Bu konu hakkında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleri de delil gösterilmiştir.

- “Ferâizi hisse sahiplerine veriniz, eğer bunun ardından kalan olursa en yakın erkek asabenin (akrabanın) hakkıdır.”⁸⁸

الْخَالُ وَارِثٌ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ يَرِثُهُ وَيَعْقِلُ عَنْهُ

- “Dayı mirasçısı bulunmayanın mirasçısıdır. Dayı ona mirasçı olur ve onun diyetini verir,”⁸⁹ buyurmuştur. Bu hadisin delil oluşu:Hz. Peygamber (s.a.v) ölenin farz sahibi ve asabesi olmadığı durumda dayının mirasçı olacağını beyan etmiştir. Dayı zevi'l-erhâmdandır, bu hadis de zevi'l-erhâmın vâris olduğuna delalet eder.
- “Sabit b. Dehdah (rh.a.) ölünce, Hz. Peygamber (s.a.v.) Kays b. Âsım el-Minkari'ye (r.a.): “Onun içinizde bir yakınını tanıyor musunuz?” diye sordu. O da “Bizde o bir ölüdür. İçimizde onun sadece bir kız kardeşinin oğlu olduğunu biliyoruz.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v.) onun mirasını kız kardeşinin oğluna yani Lübabe b. Abdü'l-Münzir'e (r.a.) verdi.”⁹⁰
- İbn Büreyde babasından naklediyor. Huzâa kabilesinden bir adamın vefat etmesi üzerine geride kalan mirası Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sorulmuştur. Peygamberimiz de mirasçısı ve zevi'l-erhâm gelsin diyerek sahabeden

⁸⁷en-Nisa 7.

⁸⁸Tirmizî, “Ferâiz” 8; İbn Mâce, “Ferâiz” 10.

⁸⁹ Abdurrezzak b. Hemmam es-Sanânî, *el-Musannef*, thk. Habib er-Rahman (Beyrut: Meclisü'l ilmi, 1403/1983), 7/125; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Kemal Yusuf el-Hût (Lübnan: Daru't-Tâc, 1409/1989) 6/249.

⁹⁰Serahsî, *el-Mebsût*, 30/3.

mirasçısını arattırmıştır. Mirasçı ve zevi'l-erhâmdan kimse bulunamayınca Peygamberimiz (s.a.v.) de şöyle buyurmuştur:

(أَعْطُوهُ الْكُبْرَ مِنْ خُرَاعَةٍ)

“Huzaâlıların en yaşlısına veriniz”⁹¹

- Berâ b. Azib (r.a) uzunca bir hadiste geçen ilgili bölümü anlatıyor.

“Teyze ana yerindedir.”

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sıla-i rahimde teyzeyi ana yerine koymuştur. Bu hadis genel bir ifade olup ananın olmadığı durumda mirasa ortak olacağı anlamına gelir. Bu nedenle ölenin bir vârisi yoksa teyze ölene mirasçı olur ve hakkını alır.⁹²

- Enes (r.a) anlatıyor. Peygamberimiz (s.a.v.) Ensar'ı çağırıp “aranızda Ensar olmayan var mı” diye sordu. Onlar da: “Hayır, ancak kız kardeşimizin bir oğlu var” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.):

“Bir topluluğun kız kardeşinin oğlu onların bir parçasıdır.”⁹³ buyurdu.

- Sahabeden sadır olan bazı eserlerde, kızın kızını kızları yerine koydukları, erkek kardeşin kızını da erkek kardeş gibi saydıkları, kız kardeşin kızının da kız kardeş muamelesi gördüğü, halanın baba yerinde, teyzenin anne yerinde sayıldığı sabittir. Bu rivayet Hz. Ömer, Hz. Ali ve Abdullah b. Mesud (r.anhüm) gibi sahabilerden sadır olan kuvvetli bir rivayettir. İmam Malik de eseri *Muvatta*'da bahsetmiştir.⁹⁴

Sahabe uygulamalarında da zevi'l-erhâmın mirasçı olduğu görülmektedir. Mesela vefat edip geride bir anabir amca ve bir dayı bırakan kişinin miras taksimini Hz. Ömer'in amcaya üçte iki dayıya da üçte bir şeklinde yaptığının rivayetleri vardır. Yine vefat edip geride hala ve teyzesi kalan bir kimsenin mirasını Abdullah b. Mes'ud halaya üçte iki, teyzeye üçte bir vererek çözmüştür.⁹⁵

⁹¹ Ebû Dâvud, *Sünen* “Ferâiz”, thk. Şuayb Arnavut-Muhammed Kamil Karabeleli (Dimeşk: Daru'r-risaletü'l İlmiyye, 1430), 4(No. 2904); Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Hasan Abdu'l Mun'im Şelbi (Beyrüt: Müessesetü'r-Risale, 1421/2001), “Ferâiz”, (No. 6361).

⁹² Hasan Teysir Abdurrahim Şemmut, “Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'ati'l-İslâmiyye”, 252.

⁹³ Buhari, *el-Câmiu's-Sahih*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki'n-Necat, 1422/2001) “Menâkıb” 4/185.

⁹⁴ İmam Malik, *el-Muvatta*, “Feraiz”, 3/100.

⁹⁵ Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/426.

Burada zikredilen hadislerden de görüleceği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine hala ve teyzenin mirası sorulduğunda bu konuda Allah'tan bir hüküm beklemiş ama bir hüküm gelmeyince teyze ve halaya miras olmadığını söylemiştir. Ama buradaki mirasın olmaması ashâb-ı ferâiz ve asabe olarak belirli bir pay sahibi olmaması anlamına yorumlanmıştır. Hadislerden de yola çıkmak gerekirse Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat edenin geride kimsesi kalmadıysa bulunduğu kabilenin en yaşlısına mirasının verilmesi gerektiğini bildirmiş ve buna kıyasla teyze ve halanın kabile içinden herhangi bir kişiden ölene olan bağlılığının daha yakın olduğu çıkarımında bulunulmuştur. Yani teyze ve hala ölenin ardında kimse kalmazsa tek başlarına bulduklarında mirasın tamamına hak sahibi olabilmektedir.⁹⁶

2.3. Zevi'l-Erhâm'ın Mirasçı Olabilmesi İçin Gerekli Şartlar

Âlimler zevi'l-erhâmın mirasçılığı ile alakalı mirasa hak sahibi olma şekli açısından ehl-i karâbe, ehl-i rahim ve ehl-i tenzil usulü olmak üzere üç farklı görüş beyan etmişlerdir. Zevi'l-erhâmın mirasçı olabilmesi için karı ve koca dışında ashâb-ı ferâizden ve asabe sınıfından payları naslarla belirlenmiş hiçbir kimsenin bulunmaması gerekir. Bununla birlikte katil maktulüne, müslüman gayri müslime, gayri müslim de Müslümana vâris olamaz. Kişinin aynı zamanda mirasçı olabilmesi için hür olması gerekir. Bu şartlar zevi'l-erhâmın mirasçılığında da aranır.

2.4. Zevi'l-Erhâm'ın Şubeleri

Fıkıh bilgileri zevi'l-erhâm sınıflarını sınırlamakta ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları üç, bazıları dört, bazıları yedi, bazıları on bir ve bazıları daha fazla sınıfa ayırmışlardır. Doğrusu zevi'l-erhâm hepsi nazarında tektir, sadece söz konusu olan tartışma sınıflandırma hakkında olup bu sınıflandırma ölenin mirasından alacağı hakka göredir.⁹⁷

Mesela Serahsî, zevi'l-erhâmı yedi sınıfta ele alır.⁹⁸

⁹⁶Serahsi, *el-Mebcut*, 30/23.

⁹⁷Şemmut, "Ahkâmü mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'atî'l-İslâmiyye", 257.

⁹⁸Serahsi, *el-Mebcut*, 30/6.

- Kızların çocukları
- Erkek kardeşlerin kızları ile kız kardeşlerin çocukları
- Fasit dedeler ve fasit nineler
- Ana bir amca ile ana baba bir veya sadece baba bir yahut sadece ana bir hala, dayı ve teyzeler
- Dördüncü tabakada geçenlerin çocukları
- Babanın ana bir amcaları ile babanın halaları, dayıları ve teyzeleri
- Altıncı tabakada geçenlerin çocukları

Remlî ve Ebu Hattab'ın zevi'l-erhâmı sınıflandırması şu şekildedir.⁹⁹

- Ananın babası olan dede ile fasit olan her nine ve dede
- Kızların çocukları
- Kız kardeşlerin çocukları
- Erkek kardeşin kızları
- Ana bir kardeşlerin çocukları
- Ana bir amca
- Amca kızları
- Halalar
- Dayılar
- Teyzeler
- Fasid nine.

İbn Kudâme'ye göre zevi'l-erhâm on bir sınıftır.¹⁰⁰

- Kızların çocukları
- Kız kardeşlerin çocukları
- Erkek kardeşin kızları
- Ana bir kardeşlerin çocukları
- Bütün yönlerden halalar
- Anabir amca
- Dayılar

⁹⁹ Şemseddin Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc* (Beyrut, Daru'l-Fikr, 1404/1984) 6/82.

¹⁰⁰ İbn Kudâme, *el-Muğni*, (Riyad, Daru'l-Alemi'l-Kütüb, 1417/1997)8/532.

- Teyzeler
- Amca kızları
- Ana babası olan dede
- Fasit nine.

Cürcânî, *Sirâciyye* şerhinde bu grubu dört sınıfa ayırmıştır.¹⁰¹

- Ölenin kızının erkek olsun kız olsun çocukları, oğlunun kızlarının çocukları da buna dahil olup ne kadar dallanırsa dallansın veraset değişmez.
- Ölünün kendilerine mensup olduğu kişidir ki ne kadar yaşlı olsalar da fasit nineler ve dedelerdir.
- Ölünün ana babasına mensup olan zevi'l-erhâmdır ki bu kimseler şunlardır.
 - (a) Kız kardeşlerin çocukları, ne kadar aşağı inseler bile, kız olsun oğlan olsun. Kız kardeşlerin ana baba bir veya ayrı olması fark etmez.
 - (b) Ne kadar aşağı inseler de erkek kardeşin kızlarıdır ki erkek kardeşlerin ana baba bir veya ana ya da baba bir olması fark etmez.
 - (c) Ne kadar aşağı inseler de ana bir kardeşlerin oğulları, burada erkek kardeşin anayla kayıtlanması ana baba bir erkek kardeşin oğullarının ve baba bir erkek kardeşin oğulları asabe olmasındandır.
 - Ölenin iki dedesine ve iki ninesine ait olup evlat ve asabe olmayan zevi'l-erhâmdır ki dayı, teyze, ana bir amca, teyze ve bunların dalları gibi.

2.4.1. Birinci Sınıf Zevi'l-Erhâm

Bunlar ölenin kız ve erkek çocuklarından gelen fûruudur. Sayıları dörttür.

- Kızların erkek çocukları
- Kızların kız çocukları
- Oğlun kızlarının erkek çocukları
- Oğlun kızlarının kız çocukları

Bu gruba oğlun çocukları ve oğlun oğlunun çocukları dahil olmaz. Çünkü onlar kendi konularında anlatıldığı üzere ya ashâb-ı ferâiz ya da asabe olarak hisselerini alırlar.

¹⁰¹Cürcânî, *Şerhu's-Sirâciyye*, 166-167.

2.4.2. İkinci Sınıf Zevi'l-Erhâm

- Fasid dedeler
- Fasid nineler

Sahih dede ölüye arada kadın olmaksızın bağlanan dededir. Sahih nine ise ölüye fasid dedeyle bağlanmayan ninedir. Sahih dede ve sahih nine ashâb-ı ferâiz ya da asabe olarak hisselerini alırlar.

Ölenin annesinin babası, annenin babasının babası, ölenin annesinin babasının annesi, annesinin babasının annesinin annesi gibi sayılarını arttırabileceğimiz şekilde yukarıya doğru gider. Bu dede ve ninelerin yakın ya da uzak olmaları mirastan pay almalarına etki etmez. Ölenin yukarıya doğru giden bütün fasit usulü bu gruba dâhil olur.¹⁰²

2.4.3. Üçüncü Sınıf Zevi'l-Erhâm

Murisin anne ve baba tarafından cüzleridir ki bunlar 7 kişidir.

- Ana baba bir kız kardeşin erkek çocukları
- Ana baba bir kız kardeşin kız çocukları
- Ana baba bir erkek kardeşin kız çocukları
- Baba bir erkek kardeşin kız çocukları
- Baba bir kız kardeşin erkek çocukları
- Baba bir kız kardeşin kız çocukları
- Ana bir kız kardeşin erkek çocukları
- Ana bir kız kardeşin kız çocukları
- Ana bir erkek kardeşin kız çocukları
- Ana bir erkek kardeşin erkek çocukları

Ana baba bir erkek kardeşin ve baba bir erkek kardeşin erkek çocukları asabe oldukları için onları burada zikredilmemiştir.

¹⁰²Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/428.

2.4.4. Dördüncü Sınıf Zevi'l-Erhâm

Murisin dede ve ninesinin çocuklarıdır ki bunlar da 10 kişidir.

- Ana baba bir halalar
- Baba bir halalar
- Ana bir halalar
- Ana bir amcalar
- Ana baba bir dayılar
- Baba bir dayılar
- Ana bir dayılar
- Ana baba bir teyzeler
- Ana bir teyzeler
- Baba bir teyzeler

Amca kısmının ab ve b olanı bulunduğu takdirde asabe sayılacağından zevi'l-erhâm kısmında zikredilmemiştir.

Buraya kadar yazılan kişilerin mirasa hak sahibi olma durumları yazıldığı sıra iledir. Birinci kısımda bulunan bir kişi varken ikinci kısımda bulunan kişi mirasa hak sahibi olamaz. Önce birinci sınıftakine hakkı verilir diğer sınıftan kişiler olsa bile birinci sınıftaki onları mahcub eder. Fakat bu kişilerden birisi mirasçı olarak tek başına bulunursa tüm malın hak sahibi olur. Karı ve kocadan biriyle birlikte bulunursa artan malı alır.¹⁰³

2.5. Zevi'l-Erhâm'ın Vâris Olma Biçimi

Zevi'l-erhâmın vâris olmasının farz sahipleri ve asabe olmaması durumunda geçerli olduğu hakkında fıkıh alimleri arasında bir ayrılık yoktur. Yani bu gruptan kimseler vefat edenin farz sahibi ve asabesi varsa hiçbir şekilde mirasçı olamazlar. Ancak karı-kocadan birisine ait evlat varsa onunla beraber zevi'l-erhâm da vâris olur. Çünkü evlat burada payına düşeni alır. Asabe ise mirastan arta kalanı alır.¹⁰⁴

¹⁰³Efendi, *Teshilü'l-ferâiz*, çev. Orhan Çeker,112.

¹⁰⁴ Osman b. Ali Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzü'd-dekâik* (Kahire, Matbaatü'l-Kübra, 1313), 6/241.

Zevi'l-erhâmın vâris olmasında hemfikir olan âlimler arasında onlar mirasçı olmadığı ve tek kaldıkları durumda –ister kadın ister erkek olsun- ölenin bütün malını alacakları noktasında da bir tartışma yoktur.¹⁰⁵

Zevi'l-erhâmın vâris olmasının evlat ve kardeş olmaması halinde geçerli olduğu hakkında âlimler arasında ihtilaf yoktur. Bu husus karı kocadan birisinin varlığı halinde de geçerlidir, mahcup edilemezler. Karı-kocadan vâris olanlara hakkı verildikten sonra kalan zevi'l-erhâma verilir.¹⁰⁶

Zevi'l-erhâmdan olan vârislerin sayılarının fazla olması durumunda fakihler nasıl tevzi edileceği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

2.6. Zevi'l-Erhâm'ı Vâris Kılma Şartları

Zevi'l-erhâmın mirasçılığını kabul edenler mirası vârise teslim ederken seçtikleri yöntemlere göre isimlendirilmişlerdir. Bunları üç grup olarak şu şekilde açıklayabiliriz.

2.6.1. Ehl-i Rahîm Usûlü

Bu görüşü benimseyenlere *tesviye mezhebi* denir. Bu görüş, terikenin taksiminde zevi'l-erhâmı eşit tutmaktır. Miras taksimi yapılırken uzak ile yakın arasında, kadın ile erkek arasında bir ayırım yapılmaz. Birinci sınıftan olan ile dördüncü sınıftan olan arasında ayırım yapılmaz. Çünkü bu kimseler rahim bağı sıfatıyla akrabalık elde etmişlerdir ve bu vasıfla da hepsi birbirine eşittir.¹⁰⁷

Örneğin mirasçılar kızın oğlu, erkek kardeşin kızı, amcanın kızı olsa mal direkt üçe bölünür. Diğer bir örnekle mirasçılar; kızın kızı ve halanın oğlu olsa terike direkt ikiye bölünür. Her ne kadar kızın kızı ölene halanın oğlundan daha yakın olsa da buna dikkat edilmez, miras eşit şekilde bölüştürülür.¹⁰⁸

¹⁰⁵Şemmut, “Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'ati'l-İslâmiyye”, 261.

¹⁰⁶Şemmut, “Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'ati'l-İslâmiyye”, 261.

¹⁰⁷Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*,10/430.

¹⁰⁸Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*,10/430.

Bu yöntemle miras paylaşılması dinî esaslara uymadığından ve akli prensiplerden uzak olduğundan âlimlerce itibar görmemiştir. Sadece iki kişi bu usulü savunur; onlar da Hasan b. Meysere ve Nuh b. Zirah'dır.¹⁰⁹

2.6.2. Ehl-i Tenzîl Usûlü (İndirgeme Taraftarları)

Bu görüşü benimseyenler, zevi'l-erhâmdan olan kişileri miras hakkını kazanma hususunda kendisiyle bağlantı kurulan kimse konumuna indirgedikleri için bu isimle anılmışlardır. Mesela kızın oğlu kız gibi, erkek kardeşin oğlu erkek kardeş gibi, dayının kızı dayı gibi kabul edilmekte ve payları bunlara göre belirlenmektedir. Mesela bir kimse geride kızın kızını, erkek kardeşinin kızını ve amcasının kızını vâris olarak bıraksa burada taksim şu şekilde yapılır. Kızın kızı kız olarak, erkek kardeşin oğlu ise erkek kardeş olarak sayılır. Miras kız ve kardeş arasında paylaşılır. Amca bu durumda ölenin erkek kardeşi olduğu için sakıt olur ve bir pay alamaz. Sonuç olarak kızın kızı annesinin hissesini alır ki bu da terikenin yarısıdır, erkek kardeşin kızı da babasının hissesini alır, onun payı da geri kalandır. Fakat bu kuraldan dayı ve teyzeler anne yerine konulduğu için, anne bir amca ve halalar da baba yerine konulduğu için istisna tutulmuştur. Mesela ölenin geride bir hala ve bir teyzesi kalsa, teyze anne yerine kabul edilerek malın üçte birini alır; hala da baba yerine sayıldığı için geri kalan üçte ikilik hisseyi alır.¹¹⁰

Bu grubun savunucuları Alkame, Mesrûk, Şa'bî, Ebu Hanife hariç diğer üç mezhep imamı,¹¹¹Ebû Ubeyde, el-Kâsım b. Sellâm, Şüreyh ve Hasan b. Ziyâd'dır.¹¹²

Bu grubu tercih edenler delil olarak Peygamberimizin (s.a.v) "Teyze anne mesabesindedir" hadis-i şerifini öne sürmüşlerdir. Peygamberimizin (s.a.v) teyzeyi iyilikte, sılada ve mirasta ana yerine koymuştur demişlerdir.¹¹³

Diğer bir delil ise Hz. Ömer, Hz. Ali ve Abdullah b. Mesud'dan (r.a) rivayet

¹⁰⁹Serahsî, *el-Mebsût Serahsî*, 30/4.

¹¹⁰Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/430.

¹¹¹Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/430.

¹¹²Serahsî, *el-Mebsût Serahsî*, 30/4.

¹¹³Şemmut, "Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'ati'l-İslâmiyye", 262.

edildiğine göre onlar kızın kızını kız yerine, erkek kardeşin kızını da erkek kardeş yerine koymuşlardır. Kız kardeşin kızını ve halayı baba gibi, teyzeyi de ana gibi saydılar.¹¹⁴

Miras sahipleri mirasta birbirinin dallarıdır, herkesi kendi dalında telakki etmek gerekir¹¹⁵ diyerek delillerini sıralamışlardır.

2.6.3. Ehl-i Karâbe Usûlü (Yakın Akrabalık Taraftarları)

Bu grubun taksim yöntemini benimseyenler; ölenin en yakın akrabasına öncelik vermişlerdir. Bu görüşe göre zevi'l-erhâm asabe olanlar gibi vâris olur. Bu isimle anılmalarının sebebi de asabe ile kıyas ederek ölene en yakın olanı, sonra yakınlıkta ondan sonra geleni tercih etmelerindedir.¹¹⁶ Zevi'l-erhâm da kızın çocukları ananın babası olan dedeye takdim edilir.¹¹⁷ Bu görüşü benimseyenler Ebû Hanife başta olmak üzere Ebû Yusuf, Muhammed, Züfer, İsa b. Ebân'dır.¹¹⁸

İlim adamları: "Ehl-i tenzilin mezhebi, ehl-i karabetin mezhebinden kıyasa daha uygun, ehl-i karabetin mezhebi ise daha kuvvetlidir" demişlerdir. Hanefi mezhebi de bu fetvaya göre hareket etmiştir. Çünkü her ne kadar İmam Muhammed'in beyanı sahih olsa da, Ebû Yusuf'un görüşü daha açık ve tercih edilme sebebi olarak daha kolaydır.¹¹⁹

Asabe konusunda zikrettiğimiz öncelik uygulaması zevi'l-erhâm için de uygulanır. Buna göre mirası paylaşırma sırası önce cihet, sonra derece, sonra da kuvvete göre yapılır. Fakat zevi'l-erhâmın mirasının paylaşılmasında erkek ve kadın olması şeklinde farklı olursa burada Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşleri farklıdır. Bu alimlerin delilleri şunlardır: Zevi'l-erhâm vefat edene nisbetle asabedir. Lakin mirasçılar erkek olursa hakiki asabe olurlar. Bunlarla vefat edenin arasına kadın

¹¹⁴Şemmut, "Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'ati'l-İslâmiyye", 262.

¹¹⁵ İbn Kudame, *el-Muğni*, 7/87.

¹¹⁶Serahsi, *el-Mebsût Serahsi*, 30/4.

¹¹⁷Cürcâni, *Şerhu's-Siraciyye*, 169.

¹¹⁸Serahsî, *el-Mebsût Serahsi*, 30/4.

¹¹⁹Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/431.

girerse hükmî asabe olurlar. Asabelerin sıralamasında karabet kuvvetinin gerçekliğini temel aldık, bundan dolayı oğulluk yönünü atalık yönüne, oğulluğu kardeşliğe tercih ettik. Öyleyse hükmî asabelerin düzenlenmesi de bu şekilde olması gerekir. Hz. Ali'nin bir rivayeti de bunu doğrulamaktadır. Hz. Ali vefat edip geride bir kızının kızını ve bir de kız kardeşinin kızını mirasçı olarak bırakan kimsenin mirasının kızının kızına verilmesini uygun görülmüştür. Hz. Ali bu tercihi akrabalık kuvvetine göre yapmıştır. Eğer bu miras ehl-i tenzile göre yapılmış olsaydı mirasçıların akrabalık derecelerine bakılmaksızın yarı yarıya bölünmesi gerekirdi.¹²⁰

Ehl-i karabet usulünün açıklaması zevi'l-erhâmı mirasçı kılma noktasında şu şekilde yapılmıştır.¹²¹

- Zevi'l-erhâmdan mirasçı olan şahıs yalnız ise bulunduğu gruba ve cinsiyetine bakılmadan, mirasın hepsini hak eder. Örneğin, karı vefat etse ve ardında kocası ile amcasının bir kızı kalsa, koca malın yarısını alır, kalan yarısını da amca kızı alır. Kocaya red yapılmaz. Bir diğer örnek, mirasçılar karı ve erkek kardeşin kızı olsa, karı dörtte bir alır ve kalan dörtte üçlük hisseyi de erkek kardeşin kızı alır. Karıya red yapılmaz.
- Zevi'l-erhâm “erkeğe iki kadın hissesi” ilkesine göre miras alır. Vârisler ana bir kız kardeşin evlatları da olsa erkek ve kadın aynı oranda miras alamazlar.
- Zevi'l-erhâmın içinde farklı sınıflardan kişiler varsa, birinci sınıftan olanlar ikinciye, ikinci sınıf üçe, üçüncü sınıf dördüncü sınıfa tercih edilir. Bu düzen tamamen asabede olan düzen gibidir. Bu düzenin sebebi “cihet” yönüyle öncelik vermektir.

Örneğin mirasçılar, fasit dede (yani annenin babası) ve kızın kızı olsa malın tamamı kızın kızının olur. Çünkü o vefat edenin fer'idir. Vefat edenin fûrûu, usûlüne tercih edilir.

Geride kalanlar fasit dede (annenin babası) ve ana baba bir erkek kardeşin kızı olsa, malın tamamı fasit dedenin olur. Çünkü o ikinci sınıf (vefat edenin usulüdür) anne-babanın fer'ine takdim olunur.

Mirasçılar kız kardeşin kızı, anne bir amca ve ana baba bir hala olsa, mirasın

¹²⁰Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/432.

¹²¹Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/432.

hepsi kız kardeşin kızının olur. Çünkü o üçüncü sınıftandır. Dördüncü sınıftan olanlara tercih edilir.

Mirasçılar vefat edenin oğlunun kızının oğlu ve annesinin babasının babası olsa malın tamamı oğlunun kızının oğlunun olur. Çünkü o birinci sınıftandır.

- Zevi'l-erhâmdan sayılan mirasçılar tamamı bir sınıftan olursa paylaşım şu kurala göre yapılır.¹²²

Birinci sınıftan olanlar arasında vâris kılma kuralları:

- Dereceye göre paylaşım: Bunlar arasında ölene derece bakımından kim en yakınsa miras ona verilir. Örneğin; mirasçılar kızın oğlu, oğlun kızının oğlu olsa bunların ikisi de aynı sınıfta olmasına rağmen kızın oğlu vefat edene daha yakın olduğu için mirasın tamamını o alır.
- Ashab-ı ferâiz veya asabe olan birine olan bağ sebebiyle paylaşım: Zevi'l-erhâm derece yönüyle eşit olursa ashab-ı ferâizden veya asabe olan bir mirasçı ile vefat edene bağlanan, zevi'l-erhâm aracılığıyla bağlanan kişiye tercih edilir. Örneğin, mirasçılar oğlun kızının kızı ve kızın kızının oğlu olsa, terikenin hepsi oğlun kızının kızının olur. Çünkü ashab-ı ferâizden bir kişinin kızıdır. Ve doğal olarak diğerine tercih edilir.
- Erkeğe iki, kadına bir hisse: Zevi'l-erhâm derecede ve bir farz sahibi aracılığıyla vefat edene bağlanma bakımından eşit olması veya her birinin vefat edene tekrar zevi'l-erhâmdan biri ile bağlanması halinde bütün terike aralarında erkeğe iki kadın hissesi olacak şekilde paylaşılır. Bu görüş Ebu Yusuf'a aittir. Hanefilerde de tercih edilen görüş budur. Örneğin, mirasçılar kızın kızının oğlu ve kızın oğlunun kızı olsa, miras üçe bölünür. Üçte ikisi oğlun, üçte biri kızındır. Çünkü her iki mirasçı da ölene hem derece hem de farz sahibi olma bakımından eşittirler.

Başka bir örnek verecek olursak, mirasçılar kızın oğlunun kızı ve kızın kızının kızı olsa terike aralarında yarı yarıya paylaşılır. Çünkü her ikisi de vefat edene derece ve zevi'l-erhâmdan biri ile bağlanma noktasında eşittirler.

İmam Muhammed'e göre ise, miras kadınlı erkekli farklılık ilk hangi derecede başlıyorsa o dereceye göre paylaşılır ve her aslın elde ettiği pay –bir önceki misalde olduğu gibi daha sonra yine farklılık olmuyorsa- fer'ine verilir. Bu açıklamaya göre

¹²²Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/433-439

kızın kızının oğluna annesinin payı olan bir pay verilir, kızın oğlunun kızı ise babasının payı olan iki payı alır. Şayet bunların evlatları da erkekli kadınlı olarak farklı olurlarsa mal yukarıda zikrettiğimiz gibi (ikili birli) paylaşılır.

Örneğin; mirasçılar kızın kızının kızının iki oğlu, kızın kızının oğlunun kızı ve kızın oğlunun kızının iki kızı olduğu zaman:

Ebu Yusuf'a göre kadın ve erkekler dikkate alınarak en uçtaki fûrû (evlat) sayısına göre yediye bölünür. Çünkü iki oğul, dört kız gibi sayılır. Üç kızla, toplam yedi kız olur. Kızların her biri bir hisse, oğulların her biri iki hisse alır.

İmam Muhammed'e göre ise terike farklılığın başladığı ilk kademeye göre paylaşılır. Yukarıdaki misalde bu farklılık ikinci göbek nesilde meydana gelmiştir. Mal en uçtaki fûruun sayısı dikkate alınarak yine yediye bölünür. İkinci derecedeki ilk kız fûrû sayısı birden fazla olduğu için iki kız olarak sayılır. İkinci derecedeki ikinci kız fûrû sayısı birden fazla olmadığı için tek olarak sayılır. İkinci derecedeki oğul fûrû sayısı birden fazla olduğu için iki oğul gibi ele alınır ve bunlar dört kız eder. Dolayısıyla dört pay elde eder. Birinci ve ikinci sıradaki iki kız üç pay alır. Sonra erkekler bir grup, bayanlar başka bir grup yapılır. Yedi hisseden dördü farklılık olmadığı için kızının iki kızından dolayı kızın oğluna verilir. Üçü üçüncü derecedeki iki çocukları bulunduğu için ikinci derecedeki iki kız arasında eşit olarak paylaşılır. Çünkü bu kız fer'i müteaddit (fûrû sayısı birden fazla) olduğu için iki kız olarak hesaplanır ve dolayısıyla oğula eşit hale gelir. Sonra herkesin payı fer'ine verilir ve problem yirmi sekizde çözümlenir. Çünkü aslı yedidir. Üçüncü batındaki oğula ($7 \times \frac{1}{2}$) sayıları birden fazla olduğu için iki kız olarak ele alınan üçüncü batındaki kıza da ($7.1/2$) verilir. Bu kesrin paydası olan 2'yi problemin aslı olan 7 ile çarpalım: $2 \times 7 = 14$ her birinin payını fer'ine veririz. Buna göre vefat edenin kızının kızının oğlunun kızı $\frac{3}{7}$ alır. Kızın kızının kızının hissesini de iki oğluna veririz. Bu işlem kalansız paylaşırılamayacağı için, bu oğulların sayısı 2 ile 14 çarpılır $2 \times 14 = 28$ olur Böylece mesele çözülmüş olur. Kızın oğlunun kızının iki kızı 16, kızın kızının oğlunun kızı 6, kızın kızının kızının iki oğlu da 6 pay alır. Her birine üçer pay düşer.

1- İmam Ebu Yusuf'a göre burada iki yönden ölüye bağlanma geçerli değildir. Çünkü karabet yönü -ki bu bünüvve evlatlıktır- tektir ve o kişi bir yönden vâris olur. Zevi'l-erhâmda cihetlerin birden fazla olmasına bakılmaz. Zevi'l-erhâmın dışındakiler de ise her mirasçı iki yönden ayrı ayrı vâris olabilir. Örneğin bir kadın ölse ve geride annesi ve eşi kalsa, eşi de aynı zamanda amcasının oğlu olsa, anne üçte bir

hisse alır, koca farz olan 1/2hisselerini alır ve aynı zamanda amca oğlu olduğu için geride kalan altıda bir hisseyi de alır.

Ama mirasçılar vefat edenin kızının kızının oğlu ve kızının oğlunun oğlu olsa ve bu oğul aynı zamanda kızının kızının oğlu olsa, mirası yarı yarıya aralarında paylaşırlar, ikinci oğlun ayrıca akrabalık yönü var mı yok mu diye bakılmaz.

İmam Muhammed bu cihetlerin fer'i müteaddid olmasına önem veriyor ve bu nedenle mirasçı yapıyor. Buna erkeklik ve kadınlık olarak farklılığın ortaya çıktığı en üst mertebede itibar ediyor ve aslı, fer'inin müteaddit olması sebebiyle birden fazla sayıyor. Buna göre malı, farklılığın ortaya çıktığı ikinci dereceye göre pay ediyor ki, burada iki oğul var. Bunlardan biri, iki oğul gibidir. Birisi baba tarafından, birisi anne tarafından. Bir kız da iki kız gibi sayılır. Birisi baba, diğeri anne yönündendir. Buna göre mal 4 üzerinden bu mirasçılara pay edilir. İki oğula bir pay, ikincisine iki pay verilir. Çünkü o da iki oğul gibidir. Kıza da bir pay verilir. Çünkü o iki kız gibidir. Erkekler bir grup, kadınlar ayrı bir grup olarak sayılır. Sonra oğlun hissesi olan 2 pay oğluna, kızın hissesi olan 1 pay yine aynı oğula aktarılır, böylece dört hissenin üçünü almış olur. Dörtte biri anne tarafından, ikisi baba tarafından. Kızın oğlunun oğluna da, babasının hissesi olan dörtte biri verilir. Netice itibariyle İmam Muhammed erkekleri bir grup, kadınları bir grup yapmakta ve her grubun payını fer'ine vermektedir.

İkinci sınıftan olan vârisleri mirasçı kılma kuralları:

İki yönden mirasçı olmak ve fer'lerin farklı olması dahil, birinci sınıfı mirasçı kılma kuralları burada da geçerlidir.

- **Dereceye göre takdim:** Bu gruptan olanlar birden fazla olduğu zaman vefat edene derece bakımından en yakın olan tercih edilir. Örneğin mirasçılar annenin babası, babanın annesinin babası olsa malın hepsi annenin babasının olur. Çünkü o vefat edene en yakın olandır.
- **Ashab-ı ferâizden biri veya asabe ile vefat edene bağlılık:** Zevi'l-erhâm vefat edene derece bakımından eşit olursa, bir farz sahibi veya asabe ile vefat edene bağlanan zevi'l-erhâm aracılığıyla bağlanana öncelik verilir. Örneğin mirasçılar, annenin annesinin annesinin babası ve annenin babasının annesinin babası olsa, terikenin tamamı annenin annesinin annesinin babasının olur. Çünkü o vefat edene ashab-ı ferâizden olan nine

ile bağlanmaktadır ki o da annenin annesinin annesidir. İkinci mirasçı da vefat edene zevi'l-erhâmdan biriyle bağlanmıştır.

- **Erkeğe iki kadın hissesi:** Zevi'l-erhâm derecede ve bir farz sahibine veya zevi'l-erhâma bağlanmada da eşit olurlarsa bu durumda bakılır.

a) Hepsi baba veya hepsi anne tarafındansalar, mirasa “erkeğe iki kadın hissesi” kuralına göre katılırlar.

Örneğin mirasçılar, babanın babasının annesinin babası ve babanın annesinin annesinin babası olsa, yakınlık derecesinde ve ashab-ı ferâizden birine bağlanma noktasında aynı oldukları için mirası eşit olarak bölüşürler. Çünkü ikisi de sahih dede ile, yani birincisi babanın babasının annesi, ikincisi babanın annesinin annesi ile bağlanmaktadır. Bunların ikisi de baba tarafındadır.

b) Derecede ve bağlanma noktasında eşit olmakla birlikte, bazısı baba tarafından, bazısı anne tarafından olurlarsa, baba tarafından olana üçte iki, anne tarafından olana üçte bir hisse verilir.

Örneğin mirasçılar, babanın annesinin babasının annesi olan bir nine ile annenin babasının babasının annesi diğer bir nine olsa, mal üçe bölünür. Birinci nineye üçte iki verilir. Çünkü o vefat edenin baba tarafından ninesidir. İkinci nineye de üçte bir verilir. Çünkü o anne tarafından ninedir. Her ikisi de fasit ninedir ve derece ve zevi'l-erhâm aracılığıyla vefat edene bağlanma noktasında eşittirler.

- **Akrabalık yönünün birden fazla olması:** Üç Hanefi imama göre karâbet yönünün birden fazla olmasına bakılır. Birinci sınıftaki tarafın sayısının fazla olmaması durumunun aksine akrabalık ciheti müteaddit olduğu halde kanun açısından da geçerlidir.

Bu gruba gelince: Akrabalık yönü müteaddit olup aynı anda hem baba, hem de anne tarafından zevi'l-erhâmdan olan bu mirasçı, hem baba yönünden, hem anne yönünden akrabalık sebebiyle iki taraftan miras alır. Örneklerle konuyu açıklayalım.

➤ Mirasçılar; baba bir dayı, (bu dayı aynı zamanda vefat edenin anne bir amcası ise), anne bir amca, baba bir dayı olsa:

İlk zikredilen dayının iki farklı taraftan ve iki akrabalık yönü vardır. O, baba bir dayı olması sebebiyle anne yönünden vefat edenin hısımıdır. Anne bir amcası olması sebebiyle de baba tarafından hısımıdır. Bu kişi diğer amca ve dayı ile birlikte iki cihetten mi, yoksa bir cihetten mi mirasçı olur?

Bu kişi akrabalık yönü farklı olduğu için iki yönden de mirasçı olur. Buna göre miras şöyle bölünür. Problemde iki tane anne bir amca, iki tane baba bir dayı varsayılır. Dayılara üçte bir, amcalara üçte iki verilir.

Birinci dayı ikincisine göre $1/3$ 'te katılır. Yarısını, yani mirasın $1/6$ 'sını alır. Bu aynı zamanda diğer amcaya da $2/3$ 'te katılır. Üçte ikisinin yarısını, yani $2/6$ 'sını alır. Böylece o terikenin yarısını almış olur. $1/6$ 'sı dayılık, $1/3$ 'ü de amcalık cihetindedir. İkinci dayı yalnız $1/6$, ikinci amca da $1/3$ oranında pay alır.

➤ Mirasçılar; bir hala oğlu (bu aynı zamanda öz dayının oğlu) ve bir de öz dayının bir kızı olsa.

Burada hala oğlunun vefat edene iki farklı taraftan ve iki yönden akrabalığı olduğunu unutmayalım. Biri baba tarafından diğer anne tarafındandır. Bu şahıs tek cihetten mi yoksa iki cihetten mi mirasçı olur?

İki yönden mirasçı olur. Böyle bir problemde terike, sanki mirasçılar bir hala oğlu, bir öz dayı oğlu ve bir öz dayı kızımış gibi bölünür. Hala oğlu baba tarafından hısım olduğu için üçte ikisini ve kalan üçte birin de üçte ikisini alır. Çünkü o anne tarafından da hısımdır. Geride kalan üçte birin üçte birini de öz dayının kızı alır. Böylece hala oğlunun payı $6/9$ 'sı amca olması hasebiyle, $2/9$ 'si dayı olması hasebiyle toplam $8/9$ olur. “Erkeğe iki kadın hissesi” kuralına göre de dayının kız çocuğu $1/9$ alır.

Birinci sınıf ile alakalı problemlerde akrabalık tarafı farklı olmadığı zamanki hallerde görüldüğu gibi cihetlerin birden çok oluşuna bakılmadığından Ebu Yusuf'tan gelen ilk rivayeti alınmıştır. Bu sınıfın örnek meselelerinde görüldüğu gibi cihetlerin sayısının birden fazla oluşuna bakılınca Ebu Yusuf'tan gelen ikinci rivayet alınmıştır ki bu diğer Hanefi fakihlerin de görüşüdür.¹²³

Üçüncü sınıftan olan mirasçılarını vâris kılma kuralları:

Bu sınıfa, anne bir kardeşlerin çocukları, öz olsun olmasın, kız kardeşin çocukları ve öz veya baba bir kardeşlerin kızları girer. Bunların miras alma kaideleri ana hatlarıyla geçen iki sınıfın miras alma usûl ve kurallarına benzemektedir.

- **Dereceye göre takdim:** Akrabalık derecesinde farklı olurlarsa, mirası vefat edene derece bakımından en yakın olan alır. Örneğin mirasçılar, kız kardeşin

¹²³Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/433-437

kızı ve erkek kardeşin kızının oğlu olsa mirasın tamamı kız kardeşin kızınıdır. Çünkü o derece bakımından diğer mirasçıdan daha yakındır.

- **Mirasçıya göre takdim:** Derece bakımından eşit oldukları halde bazısı asabe, bazısı da zevi'l-erhâm aracılığıyla vefat edene bağlanıyorsa, asabe olanın çocuğu zevi'l-erhâmın çocuğuna tercih edilir. Örneğin mirasçılar, öz veya baba bir erkek kardeşin oğlunun kızı ile öz veya baba bir erkek kardeşin kızının oğlu olsa, miras erkek kardeşin oğlunun kızına verilir. Çünkü o vefat edene asabelik yolu ile bağlıdır. Diğerisi ise zevi'l-erhâm aracılığıyla bağlıdır.
- **Akrabalık kuvvetine göre takdim:** Mirasçıların derece ve bağlantı kurdukları kişiler noktasında eşit olması durumunda, örneğin hepsi asabe çocukları (öz veya baba bir erkek kardeşin kızı gibi) veya hepsi farz hisse sahiplerinin çocukları (baba bir kız kardeşin kızı gibi) veya zevi'l-erhâmın çocukları (öz veya babası bir erkek kardeş kızı gibi) veya bir kısmı asabenin, bir kısmı da farz sahibinin çocukları (öz erkek kardeş kızı ile ana bir erkek kardeş kızı gibi) olursa mirasın paylaşılması akrabalığı en kuvvetli olana yapılır. Bu görüş Ebu Yusuf'a aittir. Bu görüşe göre anne baba bir olan, baba bir olana; baba bir olan da anne bir olana tercih edilir. Örneğin mirasçılar öz erkek kardeşin kızı ile baba bir erkek kardeşin oğlunun kızı olsa, miras öz erkek kardeşin kızının olur. Çünkü bu akrabalar derece, akrabalık ve bir asabelik yoluyla bağlanmada eşit oldukları halde birincinin akrabalığı daha kuvvetlidir. Bir başka örnekte mirasçılar baba bir erkek kardeşin kızı ile anne bir erkek kardeşin kızı olsa mirasın tamamı baba bir erkek kardeşin kızının olur. Çünkü onun akrabalığı daha kuvvetlidir.
- **Erkeğe iki kadın hissesi:** Mirasçıların akrabalık kuvvetleri de yukarıda bahsettiğimiz gibi eşit olursa, miras aralarında erkeğe iki kadın hissesi olacak şekilde paylaşılır. İsterse bunlar anne bir çocukların fer'i olsun, paylaşım yine aynı olur değişmez. Örneğin mirasçılar anne bir erkek kardeşin iki kızı ile anne bir erkek kardeşin bir oğlu olsa, malı aralarında yarı yarıya bölüşürler. Kızlar yarısını aralarında paylaşır, oğlan da malın kalan yarısını alır. Çünkü bunlar sınıf, derece ve akrabalık kuvveti bakımından eşittirler.

Dördüncü sınıftan olan mirasçıları vâris kılma kuralları:

Bu sınıf vefat edenin uzak veya yakın iki dedesine ve iki ninesine mensup olan akrabalarıdır. Babanın babası, annenin babası, babanın annesi, annenin annesi, ister öz ister üvey olsun halalar, anne bir amcalar, ister öz ister üvey olsun dayılar ve teyzeler bu gruptandır. Mirasçı olma kuralları da şöyledir.¹²⁴

- **Derece ve Hacb esasına göre takdim:** Bu sınıfın derecelerinden her bir kişisi bütün uzak akrabaları hacb eder. Örneğin murisin anne bir amca ve halaları, dayıları ve teyzeleri, murisin babasının anne bir amcalarını, babasının halalarını, babasının dayıları ve teyzelerini bütünüyle hacb eder. Murisin anne bir amcasının çocukları, halasının, teyzesinin ve dayısının çocukları, babasının anne bir amcasının çocuklarını, babasının halasının ve teyzesinin ve dayısının çocuklarını hacb eder. Mesela mirasçılar hala ve babasının halası olsa, malın hepsi birinci halanın olur. Çünkü o derece bakımından daha yakındır.
- **Aynı cihetten olanların akrabalık kuvvetine göre takdim:** Bu kısımdan olan zevi'l-erhâm derece bakımından eşit bulunurlar ve sayıca fazla olurlarsa, hepsi de ya sadece halalar gibi baba tarafından veya sadece anne tarafından mesela teyzeler olurlarsa, erkek olsun kadın olsun, akrabalığı daha kuvvetli olan diğerine tercih edilir. Örneğin mirasçılar, bir öz hala, bir baba bir hala olsa, malın tamamı öz halanın olur. Başka bir örnek verecek olursak, mirasçılar bir babası bir hala ve bir de anne bir hala olsa, malın tamamı baba bir halanın olur. Onun akrabalığı daha kuvvetlidir.
- **Erkeğe iki kadın hissesi:** Akrabalık kuvvetinde de eşit olunursa, erkeğe iki kadın hissesi verilir. Mesela mirasçılar iki öz dayı olsa, akrabalık kuvvetinde eşit olduklarından mirası yarı yarıya paylaşırlar. Mirasçılar iki öz hala veya iki babası bir hala veya iki annesi bir hala olsa, akrabalık kuvvetinde eşit oldukları için malı aralarında yarı yarıya paylaşırlar. Mirasçılar bir annesi bir amca ve bir annesi bir hala olsa, mal aralarında üçe bölünür. Amca üçte ikiyi, hala da üçte bir payını alır.
- **Baba ciheti anne ciheti olandan fazla alır:** Bir tabakadan olan kişiler farklı, yani bazıları baba, bazıları anne yönünden olursa, baba tarafından olanlar üçte iki, anne tarafından olanlar üçte bir hisse alır. Sonra her grubun payı

¹²⁴Zuhayli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/438-439.

kendi aralarında akrabalık kuvvetine göre dağılır. Akrabalıkta da eşit olurlarsa terike aralarında erkeğe iki kadın hissesi olacak şekilde paylaştırılır. Mesela mirasçılar bir öz hala, bir annesi bir hala, bir öz dayı, bir babası bir dayı olsa, öz hala baba tarafından akraba olduğu için malın üçte ikisini alır. Annesi bir hala bir şey almaz. Öz dayı üçte bir alır. Baba bir dayı bir şey almaz. Çünkü öz olan akrabalar diğerlerinden daha kuvvetlidir.

2.6.3.1. Halaların, Dayıların ve Teyzelerin Mirası

Dördüncü sınıf zevi'l-erhâm'dan vefat edenin ardında tek kişi kalırsa kalan kişi malın tamamını alır. Bu gruptan geride kalanların sayısı fazla olursa, bununla birlikte mevki ve yakınlık dereceleri de aynı olursa kuvvet-i karabet sahibi olanlar ittifakla tercih edilir. Yalnız halaların, yalnız dayıların ya da yalnız teyzelerin kalması durumu buna örnektir. Ana baba birler baba birlere, baba birler de ana bir akrabalara tercih edilir. Eğer mevki ve cihet yakınlıkları farklı olursa yani bir kısmı baba tarafından, bir kısmı ana tarafından olursa bu durumda kuvvet-i karabete bakılmayıp 2/3 baba tarafından akrabaya, 1/3 de ana tarafından akrabaya verilir.¹²⁵

Bazıları ana baba bir, bazıları sadece baba bir, diğer bazıları sadece ana bir halalar birlikte mirasçı olurlarsa, hakkında iki yönden akrabalık bulunan ana baba bir hala mirasın sahibi olur. Çünkü onun yakınlığı iki taraftandır ve bu sebepten dolayı diğerlerinden daha layıktır. Halaların çocukları da buna göre miraslarını alırlar. Onların biri vefat edene derece bakımından daha yakın olursa malın tamamı onun olur. Dayıların ve teyzelerin mirası da buna göre yapılır. Kaldı ki bir kimse ardında bir dayı ve bir teyze bıraksa mal ikisi arasında dayıya 2/3, teyzeye 1/3 olacak şekilde verilir. Ebu Yusuf'a göre yarı yarıya paylaştırılır. Çünkü burada erkek asabe değildir. İkisinin mirasçı olmaları da ana tarafındanıdır.¹²⁶

2.6.3.2. Çocukların Çocuklarının Mirasını Paylaştırma

Fıkıh bilginleri çocukların çocuklarının mirasını paylaşırma noktasında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ebu Yusuf başlangıçta şu fikri savunmuştur. Miras

¹²⁵ Ali Haydar Efendi, *Teshîlü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 127.

¹²⁶ Serahsî, *el-Mebsût Serahsi*, 30/25.

paylaşımında farklılığın kendisinde ilk başlayan kişiye dikkat edilir. Örneğin, babalar (birinci batın atalar) ve dedeler (ikinci batın atalar) bir olup mirasçılarının kendileri farklı olursa, paylaşım erkeğe iki kadın payı düşecek şekilde olur. İkinci batın atalar bir olup birinci batın atalar farklı olursa, paylaşım birinci batın atalara göre yapılır. Sonra birinci batın atalardan her erkeğin payı da, erkek olsun kız olsun kendi evladına, her diğinin payı da erkek olsun kız olsun kendi evladına verilir. İkinci batın atalar farklı olursa paylaşım onlara göre tertip edilir.¹²⁷

Bu sınıftaki mirasçılar, derece bakımından ya birbirlerinin aynısıdır ya da değildir. Eğer farklı olurlarsa cinsiyete bakılmaksızın yakın olan uzak olana tercih edilir. Kızın kızı ile kızın kızının oğlu bu duruma örnek olabilir. Burada kızın kızı derece bakımından daha yakın olduğu için tercih edilir. Eğer dereceleri farklı değilse, o zaman bunların bazısı mirasçılarının çocuklarıdır, bazısı ise değildir. Böyle bir durumda mirasçı olanın çocuğu her zaman takdim edilir.¹²⁸

Muhammed'in görüşü de delilleriyle birlikte şu şekildedir. Sahabiler, hala ve teyze hakkında "halaya iki kadın payı, teyzeye de bir kadın payı verilir" diyerek bu görüş üzerinde ittifak etmişlerdir. Eğer hisselerin hesaplanması noktasında mirasçılarının kendileri dikkate alınacak olsaydı miras hala ve teyzeye eşit şekilde verilir. Sahabilerin hala ile teyze arasında ikiye bir şeklindeki icma'ları, paylaşımında dikkate alınacak kişinin, kendisiyle bağlantı kurulan kişi olduğuna bir işarettir. Onlar da baba ve anadır. Zaten fıkıh âlimleri de mirasçılardan biri, asabe veya belirli bir pay sahibi kimsenin çocuğu olsa bu kimseyi diğerine tercih etme noktasında görüş birliği içindedirler. Bu tercih bağlantı kurulan kişideki bir sebepten dolayı yapılır.¹²⁹

Şayet çocukların çocuklarının sıfatları aynı ise ve hepsi sadece erkek veya sadece kadın ise bu durumda, fakihlerin görüş birliği ile terike bu mirasçılar arasında eşit olarak paylaşılır. Örneğin oğlunun kızının oğlu ile başka bir oğlunun kızı mirasçı olarak kalsa miras bu ikisi arasında eşit olarak paylaşılır.¹³⁰

Kendisinde farklılık meydana gelen kişiyi, iki mirasçıdan birini diğerine tercih

¹²⁷Serahsî, *el-Mebsût Serahsi*, 30/6.

¹²⁸ İbn Âbidin, *Reddû'l-Muhtâr*, 17/404.

¹²⁹ İbn Abidin, *Reddû'l-Muhtâr*, 17/ 404.

¹³⁰ İbn Abidin, *Reddû'l-Muhtâr*, 17/404.

etme konusunda dikkate alınmıştır. Kişi sayısı söz konusu olduğunda ise durum böyle değildir. Kişi sayısında dikkat edilen husus, kendisiyle bağlantı kurulan kişi değil de bizzat zevi'l-erhâm mirasçılarının kendileridir. Çünkü bağlantı kurulan kişi tektir. Ve zevi'l-erhâm mirasçılarının her birinin mirasçı olma sebepleri tamdır. Bu da akrabalıktır. Mirasçı olma sebepleri birden çok olabilir.¹³¹

Şayet çocukların çocuklarının sıfatları bir batında veya daha fazlasından olmak üzere farklı olursa o zaman her bir aslın bir fer'i olması gibi, fer'leri ya bir olur ya da daha fazla olur. Her iki durumda da ferileri ya iki taraftan akraba olur ya da olmaz.¹³²

Serahsi'ye göre miras hakkı kazanma, akrabalık dolayısıyladır. Akrabalık da kişinin kendisinde bulunan bir illettir. Burada akrabalık yönü birdir. Bu da doğum ilişkisidir. Öyleyse her ne kadar bağlantı kurulan kişiler farklı da olsa miras hakkı kazanma konusunda aralarında eşitlik söz konusudur. Hala ve teyzede durum böyle değildir. Bu ikisinin akrabalık yönü birbirinden farklıdır. Çünkü babalık analıktan farklı bir durumdur. Halbuki miras hakkı kazanma neden iledir. Akrabalık yönünün farklı olmasıyla neden de manen farklı olur. Buna göre de nitelik konusunda sadece bedenler dikkate alınır.¹³³

Zevi'l-erhâmın bazıları, belirli pay sahibi veya asabe bir kişinin evladı olursa da durum böyledir. Ashab-ı ferâiz veya asabe olarak miras hakkı kazanma nedenidir. Nedende farklılık olması durumunda bağlantı kurulan kişi dikkate alınır. Vefat eden bağlı olmada eşitliğe bakılmaz. Çünkü, neseblerde bedenleri dikkate almak mümkünse çocuklar arasında sadece bedenler, dikkate almak mümkün değilse bedenlere en yakın kişiler dikkate alınır.¹³⁴

Mirasçılarının kendileri farklı, birinci batın ataları bir olduğunda mirasın pay edilmesi şu şekildedir. Bir kimse ardında bir kızının kızı ile diğer kızının oğlunu bırakırsa, tek görüş olarak mal aralarında erkeğe iki kadın payı düşecek şekilde bölüştürülür. Burada Tahavî "Muhammed'in görüşüne göre, bağlantı kurulan kişi dikkate alınarak mal ikisi arasında yarı yarıya bölüştürülür." demiştir. Bu isabetli bir

¹³¹Serahsi, *el-Mebsût Serahsi*, 30/7.

¹³² İbn Abidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, 17/404.

¹³³Serahsi, *el-Mebsût Serahsi*, 30/8.

¹³⁴ Ali Haydar Efendi, *Teshîlü'l-Ferâiz*, çev. Orhan Çeker, 113.

karar değildir ve ehlü't-tenzile ait bir görüştür. Hanefi fakihlere göre burada dikkat edilen husus mirasçılarının kendileri olmuştur.¹³⁵

2.6.3.3. Fasid Dedeler ve Fasid Ninelerin Mirası

Fasid dede, vefat edenle arasına kadın giren dededir. Fasid nine de, vefat edene bağlanmasında fasit dedenin girdiği ninedir. Bunların mirasları iki şekilde ele alınır. Birincisi bu dede ve ninenin kendi aralarındaki paylaşım, diğeri de bu grubun zevi'l-erhâm ile aralarındaki paylaşımıdır. Öncelikle birincisinden bahsedelim.¹³⁶

Fasid dede ve ninelerden murise en yakın olan mirası almaya en layık olandır. Buradaki yakınlıktan kastımız batındır. Muris ile bir batın aracılığıyla bağlantı kuran, iki batınla bağlantı kurana, iki batınla bağlantı kuran üç batınla bağlantı kurana tercih edilir. Muris ile bir batın aracılığıyla bağlantı kuran fasid dede bir tanedir. O da ananın babasıdır. Bu batında fasit nine yoktur. Murisle iki batınla bağlantı kuran üç fasid dede vardır. Bunlar da, ananın anasının babası, ananın babasının babası ve babanın anasının babasıdır. Fasid ninelerden bu gruba giren bir tane vardır. O da ananın babasının anasıdır.¹³⁷

Bir kimse geride ananın anasının babası ile babanın anasının babasını bıraksa, zahirü'r-rivâyeye göre malın, ikisi arasında ilişki kurulan kişi göz önüne alınarak üç payda üzerinden paylaşılacağını daha önce zikretmiştir. Burada babanın anasının babası, murisle baba aracılığıyla, diğeri ise ana aracılığıyla bağlantı kurar. Buna göre sanki vefat eden, geride ana ve baba bırakmış gibi olur.¹³⁸

Ehlü't-tenzil'in görüşüne göre, mal ikisine yarı yarıya bölüştürülür. Çünkü iki mirasçı da belirli pay sahibi olma noktasında birbirine eşittir. Şöyle ki babanın anasının babasından bir batın düşürülürse, geriye babanın anası, diğeri soyundan bir batın düşürürsen ananın anası kalır. Bu ikisi ashab-ı ferâiz olma noktasında birbirine eşittir.¹³⁹

¹³⁵Serâhsi, *el-Mebsût Serahsi*, 30/8.

¹³⁶Serahsî, *el-Mebsût Serahsi*, 30/25.

¹³⁷Serahsî, *el-Mebsût Serahsi*, 30/25.

¹³⁸İbn Abidin, *Reddû'l-Muhtar*, 17/407.

¹³⁹Serahsî, *el-Mebsût Serahsi*, 30/26.

İsa b. Ebân'ın görüşüne göre, malın tamamı, babanın anasının babasına verilir. Çünkü o muris ile bağlantıyı baba aracılığıyla yapar. Diğerinin vefat eden ile bağlantısı ana akrabalığıdır. Burada ki miras hakkı elde etme, asabelik ileldir. Asabelik de baba akrabalığı ile elde edilir.¹⁴⁰

Bir kimse vefat edip de geride babanın anasının babası ile babanın babasının anasının babasını bırakırsa Ehlü'l-karâbenin görüşüne göre, malın tamamı babanın anasının babasına ait olur. Çünkü o, vefat edene diğerinden bir derece daha yakındır.¹⁴¹

Ehlü't-tenzil'in görüşüne göre, Hz. Ali'nin (r.a) görüşündeki kural göz önüne alınarak cevap yine böyledir. Abdullah b. Mesûd'un (rh.a) görüşündeki kural göz önüne alınırsa mal iki mirasçı arasında yarı yarıya bölüştürülür. Çünkü bu görüşe göre, uzak nine yakın ninenin anası değilse, sahih olan uzak nine, yakın nineyle eşittir. Bu durumda fasid ninelerde ve dedelerde de böyle olur. Bu iki mirasçının her birinin soyundan bir batın eksiltirilirse, geriye belirli pay sahibi olan bir kadın kalır. Bunlar da babanın anasıyla, babanın babasının anasıdır. Abdullah b. Mesûd'a (rh.a) göre bu ikisi arasında belirli pay sahibi olmada eşitlik söz konusudur. Bu durumda dedeler de böyle olur.¹⁴²

Delilleri bu şekilde arz ettikten sonra Şemmut'un görüşü zevi'l-erhâmın verasetinde tenzil ehlinin görüşü olarak netleşmiştir. Bu görüş ilim erbâbının ve cumhurun katıldığı bir yoldur. Bu durum sahabenin Hz. Ömer, Hz Ali ve Abdullah b. Mesud (r.a) gibi çoğunun naklettikleriyle örtüşüyor.¹⁴³ İbn Hacer der ki: İbn Mesud zevi'l-erhâmdan her birisini çektiği menzile koyardı, İbn Mesud'dan sağlam bir senetle nakledildiğine göre o teyzeyi ana, halayı baba gibi ele alırdı ve aralarında malı üçte birer olarak taksim ederdi.¹⁴⁴

Yapmış olduğu araştırmasının sonucunda Hasan Şemmut şunları dile getirmiştir.¹⁴⁵

¹⁴⁰Serahsî, *el-Mebsû tSerahsi*, 30/26.

¹⁴¹ İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar*, 17/407.

¹⁴²Serahsî, *el-Mebsût Serahsi*, 30/26.

¹⁴³Şemmut, “‘Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'ati'l-İslâmiyye’”, 263.

¹⁴⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, (Beyrut: Daru'l-Marife, 1379), 12/30.

¹⁴⁵Şemmut, “‘Ahkâmu mîrasi zevi'l-erhâm fi'ş-şerî 'ati'l-İslâmiyye’”, 267.

- Zevi'l-erhâm ölenin evladı ve kardeşleri dışında kalan bir akraba grubudur.
- Zevi'l-erhâmın mirasçılığı hakkındaki ihtilaflar iki merhalede ele alınmıştır.

Birinci merhale: Müslümanlara ait bir beytü'l-mâl kurumunun veya onun yerinde bir müessesenin varlığı ki bu âlimler iki görüşe ayrılmışlardır.

Birinci görüş: Zevi'l-erhâmın vâris olduğunu savunan Hanefi ve Hanbelilerdir.

İkinci görüş: Tam tersini savunan Şafii ve Malikilerdir. Bu ikinci görüşe göre miras malı beytü'l-mâle devredilir.

İkinci merhale: Müslümanlara ait bir beytü'l-mâl kurumunun veya onun yerinde bir müessesenin veya adaletli bir imamın bulunmadığı durumdur. Bu hususta Maliki ve Şafiilerin son dönem âlimleri Hanefi ve Hanbelilerle zevi'l-erhâmın vâris olması hususunda aynı düşüncededir.

- Burada araştırmacı delillerinin güçlü olmasından dolayı zevi'l-erhâmın vâris olması görüşünü esas almaktadır.
- Zevi'l-erhâmın vâris olabilmesi için ölenin evladı ve asabesi olmaması gerektiği hususunda bütün âlimler hem fikirdir.
- Yine zevi'l-erhâm vefat edenden sonra geride kalan tek akrabaysa bütün malı –kadın olsun erkek olsun- alacağı hususunda da bütün âlimler ittifak etmişlerdir.
- Zevi'l-erhâmın vâris olmasının var olan karı ya da koca tarafının engel teşkil etmeyeceği, karı yada kocadan var olan her kimse hakkını aldıktan sonra kalan malın zevi'l-erhâm arasında tevzi edileceği hususunda da hiçbir ihtilaf yoktur.
- Zevi'l-erhâmın vâris olmasının keyfiyeti hakkında tartışmalar olup araştırmacı bunlardan tenzil ehlinin görüşünü tercih etmiştir. Bu görüş zevi'l-erhâmdan her birinin vârislerden eriştiği kişi menziline kabul edilmesidir.

Tablo 1. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 1¹⁴⁶

Birinci sınıf	Ehl-i Karabe	Ehl-i Tenzil
Bunlar kızların çocukları ve oğlanın kızlarının çocuklarıdır. 1- Ölene yakınlıklarının dereceleri değiştiğinde.	Mirasa en layık olanları ölene en yakın olanlardır, kızın kızı gibi ki o oğlanın kızının kızından daha evladır. Çünkü kızın kızı ölene bir vasıtalı ulaşır, oğlanın kızının kızı ise iki vasıtayla ulaşır.	Miras malını aralarında dağıtırlar, sanki ölen bir kızla bir oğlan kızını bırakmıştır.
2- Derecede, ölene hepsi birden iki derecede erişmiş gibi eşit olurlarsa. Mesela: Oğlanın kızının kızı ve kızın kızının oğlu gibi.	Vârisin oğlu mirasa kızın oğlundan daha evladır. Kızın kızının oğlundan, çünkü evla olan oğlunun kızının çocuğudur bu da ferâiz sahibidir, ikincisi kızın kızının çocuğudur bu da zevi'lerhâmdır.	Oğlunun kızının kızı vâris olur ama kızın kızının oğlu vâris olamaz. Çünkü oğlanın kızının kızı ölene oğlanın kızıyla erişir ki o da ferâiz ehliendir. Kızının kızının oğlu ise kızının kızıyla ölene erişir ki o da asabe veya ferâiz sahibi olarak vâris değildir.
3- Ölene yakınlıklar eşit olunca başka vâris de yoksa veya hepsi ölene bir vârisle erişiyorlarsa. Mesela: Kızının oğlunun kızı ve kızının kızının oğlu, veya kızın oğlu ya da kızın kızı gibi.	Ebu Hanife'nin arkadaşları verasetleri hakkında iki alanda ihtilafa düştüler: A: Ebu Yusuf ve Hasan b. Ziyad görüşü, eşit dalların bedenlerini derecede saymak, miras malını aralarında erkeklik ve dişiliğe göre tevzi etmek, eğer tamamı erkek ya da tamamı kız işse bölüşmede eşittirler. Eğer karışık iseler ayette geçtiği gibi Erkeğe kızın hissesinin iki katı vardır. B: Muhammed b. Hasan görüşü: Dalların bedenlerini erkeklik ve kızlıkta saymak, asılların sıfatı erkeklik ve dişilikte aynı olursa, bu görüş Ebu Yusuf görüşüne uygundur, ama kökleri farklı olursa köklere itibar edilir, dallara da köklerin mirası verilir.	Bunlar ölene erişim hasebiyle herkese mirastan pay verirler, kızın oğlunun kızı kızın oğlu gibi muamele görür, kızın kızının oğlu da kızın kızı gibi muamele görür. Miraslarını ayette geçtiği gibi erkeğe kızın hissesinin iki katı vardır.

¹⁴⁶Şemmut, "Ahkâmu mirasi zevi'l-erhâm fi'ş-şeri'ati'l-İslâmiyye"

Tablo 2. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 2¹⁴⁷

İkinci sınıf	Ehl-i Karabe	Ehl-i Tenzil
Fasit dede ve ninelere şamildir: 1. Ölene yakınlıkları farklı olunca ana ve anneannenin babası gibi veya babanın babası veya babaannenin babası gibi.	Hangi yönden olursa olsun mirasa en layıkları ölene en yakın olandır. Ana veya baba tarafından akrabalıkları fark etmez. Ananın babası anneannenin babasından önceliklidir. Babanın dedesi, babaannenin babasından öncedir.	Babaanneyi anne menzilesinde değerlendirirler, anneannenin babasını anneanne gibi farz ederler. Bu durumda anneanne vâris olurken anneannenin babası vâris olamıyor. Zira anne, anneanneyi engelliyor. Babaannenin babasını babaanne yerine koyuyorlar ve eşit şekilde vâris oluyorlar.
2. Ölene yakınlıkları eşit derecede olunca anneannenin babası ve annenin babasının babası gibi.	Ölene bir vârisle erişen bir vâris olmadan erişenden evladır. Bu durumda anneannenin babası annenin babasının babasından evladır. Çünkü birincisi vârisle (ki gerçek ninedir) ikincisi vârisiz (ki fasit dededir) ile ölene erişmektedirler. Yani anneanneyle beraber vâris olamayan babaannedir.	Anneannenin babası ölene anneanneyle erişir, babaannenin babası babaanneyle erişir, bu durumda babaannenin babası vâris olamaz. Zira dede ana tarafındandır, miras hakkı yoktur. Anneannenin babası vâris olur çünkü anneanne vâris olan gerçek bir ninedir.
3. Ölene yakınlıkları eşit derecede olunca, aralarında ölene vârisle erişen de yoksa babaannenin babası ve babaannenin babasının annesi gibi veya her biri ölene, babanın babasının babasının annesi ve babanın annesinin annesinin annesi gibi vârisle erişirse böyledir. Erkeklik ve dişilikte delillerin şekli aynıdır.	Bu durumda miras malları dalların bedenlerine göre tevzi edilir. Bir erkeğe iki kız hakkı vardır.	Hepsi ölene erişimlerine göre muamele görürler, babanın annesinin babasının babasının babası ve babanın annesinin babasının annesi babanın annesi gibi işleme tabidir. Ama babanın babasının babasının annesinin babası babanın babasıyla ölene erişir. Babanın annesinin annesinin babası ise babaanneyle erişir.
4. Ölene yakınlıkları eşit derecede olunca, aralarında ölene vârisle erişen de yoksa erişilen ölü hakkında erkeklik ve dişilikte tartışma vardır.	Bu durumda miras malları ilk ihtilafı batın üzerine tevzi olunur. Birinci sınıftaki gibi bir erkeğe iki kız hakkı vardır. Sonra erkekler ayrı kadınlar ayrı bir tarife yapılıır.	Her biri ölene erişimine göre vâris olur.
5. Dereceleri aynı olmasına rağmen ölene yakınlıkları değişik olanlar, birisinin baba tarafından diğerinin ana tarafından akraba olması gibi, babanın babasının annesinin babasının annesi ve annenin babasının babasının babasının babasının annesi gibi. Baba tarafından yakın olanlar baba gibi, ana tarafından yakın olanlar da ana gibi sayılır. Üçte iki baba tarafına, üçte bir de ana tarafına verilir, nasipleri budur.	Babasının babasının babasının babasının annesi babasının babası gibi ölene erişir ve nasibini alır. annenin babasının babasının babasının babasının annesi de anasının babası gibi erişir ve fasit bir dede olduğu için pay alamaz.	

¹⁴⁷Şemmut, "Ahkâmu mirasi zevi'l-erhâm fi'ş-şeri 'ati'l-İslâmiyye"

Tablo 3. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 3¹⁴⁸

Üçüncü sınıf	Ehl-i Karabe	Tenzil Ehli
Bunlar mutlak kız kardeşlerin çocukları, erkek kardeşlerin kızları ve ana bir erkek kardeşlerin oğullarıdır. 1- Kız kardeşin kızı ve erkek kardeşin kızının oğlu gibi dereceleri farklı olmaları durumunda.	Mirasa en evla olanlar ölene en yakın olanlarıdır, kız kardeşin kızı erkek kardeşin kızının oğlundan daha evladır çünkü en yakındır.	Kız kardeşin kızı ölene kız kardeşiyle, erkek kardeşin kızının oğlu ise erkek kardeşle erişir. Erkeğe iki kadın nasibi vardır, hükmüne göre vâris olurlar.
2- Akrabalık derecesinde eşit olduklarında, erkek kardeşin oğlunun kızı ve kız kardeşin kızının oğlu gibi ikisi de ana baba bir veya baba bir kardeşler. Ya da biri ana baba bir diğeri baba bir kardeşdir.	Asabenin çocukları mirasa zevi'lerhâmdan (kızın çocuklarından) daha evlâdır. Malın tamamı erkek kardeşin oğlunun kızına aittir. Çünkü o, erkek kardeşin oğlu olup asabedir.	Erkek kardeşin oğlunun kızı ölene erkek kardeşin oğluyla erişip nasibini alır, kız kardeşin kızının oğlu ise kız kardeşin kızıyla erişip nasibini alır.
3- Erkek kardeşin oğlunun kızı ve ana bir kız kardeşin kızının oğlu.	A- İmam Ebu Yusuf'a göre kız bir erkek iki hükmüyle ikisi de vâris olurlar. Asıl olan erkeğin kadına üstün tutulmasıdır. Bu aslı ana bir kız kardeşte ve erkek kardeşte terk etmek nassla kıyasın aksinedir. B- İmam Muhammed'e göre asla itibarla mal aralarında eşit dağıtılır.	Erkek kardeşin oğlunun kızı ölene kardeşin oğluyla, kız kardeşin kızının oğlu ise kız kardeşin kızıyla erişir. İkisi de nasiplerini alırlar.
4- Akrabalık derecesinde eşit olduklarında içlerinde asabe çocuğu olmazsa veya hepsi asabe çocuğu olursa ya da bazısı asabe bazısı farz sahibi evlat olursa. Mesela: Erkek kardeşin kızının kızı, erkek kardeşin kızının oğlu, baba bir erkek kardeşin kızı ve ana bir erkek kardeşin kızı gibi.	A- İmam Ebu Yusuf'a göre ana baba bir erkek kardeş sadece baba bir veya ana bir erkek kardeşe takdim edilir. Bu durumda ana baba bir erkek kardeşin kızının kızı baba bir erkek kardeşin kızının kızından daha önceliklidir. Aslı baba bir erkek kardeş olan aslı ana bir erkek kardeş olandan evladır. B- İmam Muhammed erkek ve kız kardeşler arasında miras malı taksiminde asıldaki yönler ve dalların sayısına göre hüküm veriyor. Bu köklerden mala erişen her grubun dalları arasında birinci sınıftaki gibi tevzi edilir.	Onlara göre kural: Onlardan her biri ölene erişine göre mal alır, erkek kardeşin kızının kızı ölene erkek kardeşin kızıyla erişir, erkek kardeşin kızının oğlu ise erkek kardeşin kızıyla erişir. Ama ana baba bir erkek kardeşin kızı ancak ana baba bir erkek kardeşle erişir, ana bir erkek kardeşin kızı ana bir erkek kardeşle erişir.

¹⁴⁸Şemmut, "Ahkâmu miras izevi'l-erhâm fi'ş-şeri 'ati'l-İslâmiyye",

Tablo 4. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 4¹⁴⁹

Dördüncü sınıf	Ehl-i Karabe	Ehl-i Tenzil
Ölene ait olanlara ve dedeliğe şamildir, şu şekilde kısımlara ayrılır. A- Mutlak nineler, ana bir amcalar, dayılar ve teyzeler. 1- Bir anda bulduklarında ve ölene akrabalıkları mesela baba bir veya ana bir amca ve hala gibi aynı olduğunda	Akrabalıkça en güçlü olan mirasa evladır. Ana baba bir olan sadece baba bir olandan daha evladır. Çünkü akrabalık bu durumda iki yönden de güçlüdür. Baba tarafı akrabası ana tarafı akrabasından daha güçlüdür, mesela ana baba bir teyze sadece baba bir olandan daha kuvvetli akrabadır.	Vârislere ölene olan bağına göre muamele yapılır. Ana baba bir hala babayla erişir. Baba bir hala da babayla erişir, ikisi de vâris olup aralarında mal taksim edilir.
2- Akrabalıkları hepsi ana veya baba bir ya da baba ve ana bir olup eşit olduğunda ana bir amca ve hala gibi kadın ve erkek olarak ya da ana baba bir dayı ve teyze olarak.	Bu durumda itibar bedenlere göre taksimdir. Erkeğe iki kadın hissesi vardır.	Ana bir amca ve hala babayla erişip nasiplerini alırlar. Ana bir dayı ve teyze de anayla erişip nasiplerini alırlar.
3- Akrabalık bağları. Bazısının baba ve bazısının ana tarafından olması hasebiyle farklı olmaları. Baba ve ana bir hala, ana bir teyze gibi.	Burada akrabalık gücüne itibar edilmez, hala babanın nasibini, teyze ananın nasibini alır. Sayıları artarsa akrabalık yerlerinin bir olduğu gibi taksim edilir.	Hala babayla erişip nasibini alır, teyze de anayla erişip nasibini alır.
B- Ana bir hala ve amcaların çocukları, teyzeler ve dayılar. 1- Ölene nispet bakımından hala kızı ve hala kızının kızı gibi dereceleri farklı olursa.	Mirasa evla olan ona en yakın olandır. Bu durumda halakızı hala kızının kızından daha önceliklidir.	Halakızı halayla hala kızının kızı hala kızıyla erişir. Hepsi akrabalığına göre vâris olur.
2- Ölene yakınlıkları eşitse yakınlık yerleri de ölenin babası veya anası tarafından olmak gibi birse değişik halaların üç evladı gibidir.	Mirasa akrabalığı güçlü olan evladır, ana baba bir olan sadece ana veya baba bir olana göre daha evladır. Malın hepsi ana baba bir halaoğlu içindir.	Tamamı ölene halayla erişip yakınlığa göre vâris olurlar.
3- Ölene yakınlıkları eşitse yakınlık yerleri de sadece baba veya ana baba bir halakızı ve halaoğlu gibi birse.	Asabe çocuğu olan asabe çocuğu olmayandan daha evladır, bu durumda halakızı asabe olduğundan halaoğlundan daha evladır.	Halakızı amcayla halaoğlu halayla ölene erişir ve halakızı vâris olurken halaoğlu olamaz.
4- Derecede eşit akraba kaynağında bazıları ana bazıları baba tarafı olmak gibi farklı olursa mesela ana baba bir dayıkızı ve ana bir amcakızı gibi.	Asabe çocuğuna ve yakınlık kuvvetine itibar edilmez, ama üçte iki baba yerinde olduğundan baba tarafı yakına düşer, üçte bir ise onun yerine geçtiğinden ana tarafından yakına düşer, her gruba düşen dalların bedenine göre taksim edilir. Ebu Yusuf'a göre yakınlık kaynağına itibar edilir, İmam Muhammed'e göreyse mal evvela kök ve dalları itibar edilen ilk batına taksim edilir. Bu durumda ana bir halakızı için üçte iki ana baba bir dayıkızı için de ana yakınlığından dolayı üçte bir verilir.	Ana bir halakızı babayla ana baba bir dayıkızı anayla erişir. Ana bir halakızına baba nasibi, ana baba bir dayıkızına da ana nasibi düşer.

¹⁴⁹Şemmut, "Ahkâmu mirasi zevi'l-erhâm fi'ş-şeri 'ati'l-İslâmiyye"

SONUÇ

İslam miras hukuku, murisin vefatından sonra geride kalan mirasçılarının haklarını koruyan ve naslarla bu kişilerin hisselerinin belirlendiği müstakil bir ilimdir. Bu bağlamda murise, malı üzerinde tam anlamıyla ferdî bir tasarruf yetkisi verilmemiştir. Vefat etmeden önce vasiyet edebileceği miktar sınırlandırılmış, aksi durumda mirasçılara itiraz hakkı vermiştir.

“Zevi'l-erhâm” vefat edenin geride bıraktığı mala sahip olacak ashab-ı ferâiz ve asabe sayılabilecek bir akrabası olmadığı durumda, terikenin beytü'lmâle değil de murise nesep ya da sebep yoluyla bağlanan akrabalarını kapsar. Çünkü ayetlerle de zikrettiğimiz gibi akraba olanlar birbirlerine Müslümanlardan daha yakındır. Bu sebeple de mirası almaya daha layıktırlar.

Zevi'l-erhâmın mirasçılığı hususunda mezhepler arasında fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Hanefî ve Hanbelî mezhebi zevi'l-erhâmın mirasçılığını kabul etmektedir. Şafîî ve Mâlikî mezhebi âlimleri de bu grubun mirasçılığı hakkında ayet ve hadislerde açık bir hüküm bulunmadığını savunarak ashab-ı ferâiz ve asabeden kimse bulunmadığı takdirde terikenin beytü'l-mâle ya da fakir müslümanlara verilmesi konusunda görüş bildirmişlerdir.

“Zevi'l-erhâm” vefat edenin geride muayyen hisselerine sahip hissedarlardan kimse bulunmadığı zaman mirasın tamamına sahip olurlar. Bu grubun mirasçılığını kabul edenler mirası paylaşırma hususunda üç ayrı görüş etrafında toplanmışlardır. Birinci grup “Ehl-i Rahim Usûlü”; akrabaların hepsi rahim yoluyla birbirine bağlandığı için derece bakımından da eşittir fikrini savunmuş ve mirası zevi'l-erhâm saydığı herkese eşit paylaşmıştır. İkinci grup “Ehl-i Tenzîl Usûlü”; mirasçı olan kişiyi bu hakkı kazanmasında vesile olan kişi konumuna indirgemesinden dolayı bu isimle zikredilmiştir. Örneğin oğlun kızını oğul konumuna indirgeyerek geride sanki oğul kalmış gibi düşünülmüştür. Mirası da buna göre paylaşmışlardır. Üçüncü grup “Ehl-i Karâbe Usûlü”; vefat edenin geride bıraktığı en yakın akrabası kim ise mirasın ona verilmesi uygun görülmüştür. Yakın olan akraba uzak olanı mirastan mahrum eder. Aynı cihetten yakın akraba birlikte bulunduğu zaman miras aralarında kadın-erkek durumuna göre ikili birli paylaşılır. Bu grubun mirasa hak sahibi olacakları âlimler tarafından genel kabul görmüştür.

Bizim bu araştırmanın sonucunda elde ettiğimiz kanaat ise akrabaların uzak olsun yakın olsun vefat edenin malını almaya beytü'l-mâl ya da fakir Müslümanlardan daha layık olduğudur. Âlimlerimizin akrabaları yakınlık derecelerine göre sınıflandırması ve bu sınıflandırmanın nesep ve sebep yoluyla olması layık olma sebebini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu usûllerden Ehl-i Karâbe Usûlünde de mirası paylaşırma noktasında akrabalık ciheti diğer iki görüşe göre daha ağırlıklıdır. Âlimlerin çoğunluğu da zevi'l-erhâm konusunda bu fikri tercih etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*.thk, Şuayb Arnavut-Âdil Mürşid, 50 cilt, y.y., 1.Basım, 1421/2001.
- Şemsüleimme es-Serahsî, *el-Mebsût*, (ed.Mustafa Cevat Akşit).30 cilt. İstanbul: Gümüşev, 1. Basım, 2008.
- Aktan, Hamza. “Zevi’l-Erhâm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44/307-308, Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Askalâni, İbn Hacer, *Fethu’l-Bâri Şerhu Sahih Buhâri*, 13 cilt. Beyrut, 1379.
- Bardakoğlu, Ali. “Ferâiz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44/362-363, İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Berki, Ali Himmet. *İslam Hukukunda Ferâiz ve İntikal*.sad. İrfan Yücel, Ankara: DİB Yayınları, 1986.
- Beyhâki, Ebû Bekir Ahmed b. el-Huseyn b. Ali. *es-Sünenü’l-kübrâ*.thk. Muhammed Abdulkadir Ata’, 11 cilt. Beyrût, y.y., 3.Basım, 1424/2003.
- Bilgili, İsmail. “İslam Miras Hukukunda Kıyasın Fonksiyonu ve Kıyas Uygulamaları” *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 11/22 (Ekim 2013), 225-256.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-İslâmiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmusu*. 8 cilt. İstanbul.
- Buhari, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu’s-Sahih*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasr, 9 cilt. b.y.:DâruTavki’n-Necât, 1433.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *Şerhu’s-Siraciyye*.thk.M. Adnan Derviş. Beyrut, Daru’l-Beyrutî, 1. Basım, 1990.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b.Fazl b. Behrâm b. Abdussamed, *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- ed-Dârekutnî, Ebu’l Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdî b. Mes’ud b. Nu’man b. Dînâr’il-Bağdâdî, *Sünenü’d-Dârekutnî*, nşr. Müessesetü’r-Risale, 5 Cilt, Beyrût-Lübân, y.y., 1.Basım, 1424/2004.
- Hâkim en-Nîsâbüri, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah, *el-Müstedrek alâ Sahihayn*, nşr. Daru’l Kütübü’l-İlmiyye, 4 Cilt, Beyrût, y.y., 1. Basım, 1411/1990.

- Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmam es-Sanânî, *el-Musannef*, Thk. Habib er-Rahman, 12 cilt, Beyrût, y.y.: 3. Basım, 1403/1983.
- Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebi Şeybe el-Kufî el-Absî, *el-Musannef*, Thk. Kemal Yusuf el-Hût, 7 cilt, Lübnân, 1. Basım, 1409/1989.
- Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eşas, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnavut-Muhammed Kâmil Karabeleli, Dâru'r-Risâle el-Alemiyye, 1. Basım, 2009.
- En-Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Hasan Abdul Mun'imŞelbî, 12 cilt, Beyrût, 1. Basım, 1421/2001.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Maturidi, Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, *Tevlatu Ehli's-Sünne*, thk: Fatıma Yusuf el-Heymî, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1. Basım, 2004.
- es-Secâvendî, Muhammed, *es-Sirâciyefî'l-ferâiz*, çev. Abdullah Tunca, İstanbul.
- es-Sicistânî, Ebû Dâvud Süleyman b. Eş-as, *es-Sünen*, thk; Şuayb Arnavut-Muhammed Kamil Karabeleli, 7 cilt, y.y.: Dâru'r-Risale el-Alemiyye, 1. Basım, 1430/2009.
- et-Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre. *es-Sünen*, thk, BeşşarAvvâdMa'ruf, 6 cilt, Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1996.
- Efendi, Ali Haydar, *Teshîlu'lFerâiz* (İslam Miras Hukuku), sad. Orhan Çeker, Konya, Tekin Kitabevi, 1984.
- Hasan Teysir Abdurrahim Şemmut, "*Ahkâmumîrasizevi'l-erhâmfi's-şerî'ati'l-İslâmiyye*", Mecelletü'l-Adâle, 54 (1433), 242-267.
- İbn Abidin, *Reddü'l-Muhtar ale'd-dürri'l-Muhtar*, çev. Mazhar Taşkesenlioğlu-Hüseyin Kayapınar, 18 cilt, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1988.
- İbn Mace, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *es-Sünen*, nşr. Daru'r-Risale, 1. Baskı 1430/2009.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali b. Ahmed el Ensârî er-Rüveyfî. *Lisanu'l-Arab*, 15 cilt, Beyrut, 3. Basım, 1414.
- İbn Kudâme, Muvaffakuddin, *el-Muğnî*, Daru'l-Âlemi'l-Kütüb, 15 cilt, Riyad, 3. Basım, 1417.
- İsfehânî, Rağıp. *Müfredât-ı Elfâzı'l-Kur'an*, thk. Safvan Adnan Davudi, Daru'l-Kalem, Dımeşk, 3. Basım, 2002.
- ez-Zuhayli, Vehbe. *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, çev. Ahmet Efe vdğr. 10/317-445. Dımeşk: Risale Yayınevi, 3. Basım, 1994.

- Remlî, Şemseddin, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1404/1984.
- Sabuni, Muhammed Ali, *el-Mevârisfi'ş-Şeriatil-İslamiyye*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 2005.
- Sibtü'l Mardini, Bedreddin Muhammed b. Muhammed. *er-Rahabiyye*, thk: Mustafa DibBuga, Daru'l-Ulum, Dimeşk.
- Yazıcı, Abdurrahman. "Fıkıhta Bir Miras Meselesi Olarak Avliyye: Avl Halleri Kaynağı ve Çözümlerin Değerlendirilmesi" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (2014), 305-327.
- Zebîdî, Muhammed Murtaza. *Tâcu'l-Ârus min Cevâhiru'l-Kâmus*, Mısır: el-Matbaatu'l-Hayriye, 1306.
- Zeylaî, Osman b. Ali. *Tebyînü'l-hakâik şerhu Kenzi'd-dekâik*, Kahire: el-Matbaatu'l-Kübra, 1313.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 1	63
Tablo 2. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 2	64
Tablo 3. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 3	65
Tablo 4. Zevi'l-erhâmın şubelerinin miras dağılım örnekleri 4	66

ÖZGEÇMİŞ

Büşra CANBAZ, 2011-2016 yıllarında Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimini tamamladı. 2018 yılında Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak Bartın'ın Ulus ilçesine Kur'an Kursu Öğreticisi olarak atandı. Şu an Karabük iline bağlı Safranbolu ilçesinde görevine devam etmektedir.